

RP 61/2021 rd

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten, 6 § i lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi och 31 § i lagen om gränsbevakningsväsendets förvaltning

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten, lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi och lagen om gränsbevakningsväsendets förvaltning ändras. Det föreslås att till lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten fogas bestämmelser om huvudstabens och polisens självständiga rätt att bestämma att förundersökning ska inledas. I lagen föreslås dessutom flera andra mindre ändringar som gäller bl.a. handräckning från andra förundersökningsmyndigheter och bestämmelserna om undantagsförhållanden och störningar under normalförhållanden.

Syftet med propositionen är att säkerställa att lagstiftningen om förundersökning av militära brott är aktuell, så att det straffrättsliga ansvaret realiseras effektivt inom Försvarsmakten. De föreslagna ändringarna medför en aning mer arbete för huvudstaben men de förutsätter inte att det anvisas ytterligare resurser.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 juli 2021.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL.....	1
MOTIVERING	4
1 Bakgrund och beredning.....	4
1.1 Bakgrund.....	4
1.2 Beredning.....	4
2 Nuläge och bedömning av nuläget.....	4
2.1 Nuläget.....	4
2.2 Bedömning av nuläget.....	6
2.2.1 Förändringar i verksamhetsmiljön	6
2.2.2 Beslutanderätten i fråga om inledande av förundersökning.....	6
2.2.3 Försvarsmaktens rätt att få handräckning av andra myndigheter.....	8
2.2.4 Bestämmelser som gäller allvarliga störningar under normalförhållanden samt undantagsförhållanden	9
2.2.5 Andra ändringsbehov som identifierats	10
3 Målsättning	11
4 Förslagen och deras konsekvenser.....	11
4.1 De viktigaste förslagen.....	11
4.1.1 Rätten att besluta om att förundersökning ska inledas.....	11
4.1.2 Bestämmelserna om handräckning	11
4.1.3 Bestämmelser som gäller allvarliga störningar under normalförhållanden samt undantagsförhållanden	12
4.1.4 Andra ändringsbehov som identifierats	12
4.2 De huvudsakliga konsekvenserna	12
5 Alternativa handlingsvägar	13
5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser.....	13
5.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet.....	14
6 Remissvar	14
7 Specialmotivering.....	17
7.1 Lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten.....	17
7.2 Lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi.....	26
7.3 Lagen om gränsbevakningsväsendets förvaltning.....	27
8 Bestämmelser på lägre nivå än lag	27
9 Ikraftträdande.....	27
10 Förhållande till andra propositioner.....	28
10.1 Samband med andra propositioner.....	28
11 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning	28
LAGFÖRSLAG	31
Lag om ändring av lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten.....	31
Lag om ändring av 6 § i lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi.....	35
Lag om ändring av 31 § i lagen om gränsbevakningsväsendets förvaltning.....	36
BILAGOR.....	37
PARALLELLTEXT	37
Lag om ändring av lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten.....	37

RP 61/2021 rd

Lag om ändring av 6 § i lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi.....	43
Lag om ändring av 31 § i lagen om gränsbevakningsväsendets förvaltning.....	44
FÖRORDNINGSUTKAST	45
Försvarsministeriets förordning om tjänstemärke för tjänstemän som sköter brottsbekämpningsuppdrag inom försvarsmakten	45

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund

Lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten trädde i kraft den 1 maj 2014. Lagen har efter att sedan ikraftträdandet uppdaterats genom flera mindre ändringar, främst i samband med andra lagstiftningsprojekt, men det har inte tidigare gjorts någon mer omfattande kartläggning av hur lagen fungerar eller av eventuella ändringsbehov.

Enligt den skrivning som ingår i försvarsministeriets verksamhets- och ekonomiplan för 2019–2023 ska behovet av att ändra bestämmelserna i lagen utredas under perioden i synnerhet i fråga om förundersökningsärenden och behövliga ändringar göras i lagstiftningen. Försvarsmaktens huvudstab lämnade den 13 maj 2019 till försvarsministeriet en framställning beträffande behovet av att ändra lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten.

1.2 Beredning

Försvarsministeriet inrättade den 15 januari 2020 en arbetsgrupp med uppgift att bedöma behoven att ändra den lagstiftning som gäller militär disciplin och brottsbekämpning inom Försvarsmakten och vid behov bereda förslag till revidering av bestämmelserna. I arbetsgruppen ingick företrädare för försvarsministeriet, justitieministeriet, inrikesministeriet, centralkriminalpolisen, polisstyrelsen, Försvarsmakten och skyddspolisen. Arbetsgruppen var uppdelad i två underarbetsgrupper, av vilka den första fokuserade på att utveckla bestämmelserna om förebyggande och avslöjande av allvarliga brott som riktar sig mot försvaret (9 kap. i lagen). Den andra underarbetsgruppen hade i uppdrag att utreda behoven att ändra bestämmelserna om förundersökning samt att bereda ändringsförslag. Denna regeringsproposition baserar sig på den senare underarbetsgruppens arbete. Det utkast till regeringsproposition som bereddes i underarbetsgruppen har varit på remiss under perioden 18.1–26.2.2021, varefter den fortsatta beredningen har utförts som tjänsteuppdrag vid försvarsministeriet.

Den arbetsgrupp som tillsatts av försvarsministeriet fortsätter sitt arbete och koncentrerar sig särskilt på behoven av att ändra bestämmelserna om förebyggande och avslöjande av brott. Också bestämmelserna om förundersökning kommer att granskas ytterligare exempelvis i fråga om bestämmelserna om användningen av maktmedel och om andra befogenheter.

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Nuläget

Brottsbekämpningen inom försvarsmakten omfattar förebyggande och avslöjande av brott samt utredning av sådana brott som omfattas av ett militärdisciplinförfarande.

Med förhindrande av brott avses enligt 5 kap. 1 § 2 mom. i polislagen (872/2011) åtgärder som syftar till att förhindra brott, försök till brott och förberedelse till brott, när det utifrån iakttagelser av en persons verksamhet eller utifrån annan information om en persons verksamhet finns grundad anledning att anta att personen i fråga kommer att göra sig skyldig till brott, samt åtgärder som syftar till att avbryta ett redan påbörjat brott eller begränsa den direkta skada eller fara som brottet medför. Det rör sig om förhindrande av brott primärt när gärningen kan förhindras innan sådana åtgärder har vidtagits som uppfyller brottsrekvisiten. I definitionen ingår också förhindrande av straffbart försök. Med förhindrande av förberedelse avses förhindrande

RP 61/2021 rd

av förberedelse till en straffbar gärning, även om förberedelsen i sig inte är kriminaliserad. Förhindrande av förberedelse innefattar också förhindrande av straffbar förberedelse.

Med avslöjande av brott avses åtgärder som syftar till att klarlägga om det finns en grund för att inleda förundersökning, när det utifrån iakttagelser av en persons verksamhet eller utifrån annan information om en persons verksamhet kan antas att ett brott har begåtts. Med avslöjande av brott avses i enlighet med polislagen gråzonen mellan förhindrande respektive utredning av brott. Enligt regeringens proposition med förslag till polislagen (RP 224/2010 rd, s. 93) kan som exempel nämnas den situationen att man fått uppgift om att brott redan har begåtts, men det finns inte ännu någon konkret grund för misstanken, dvs. det finns ingen orsak att misstänka brott. Syftet vid avslöjandet av brott är att få reda på sådana relevanta omständigheter om ett redan begånget brott som kan läggas till grund för att inleda förundersökning, t.ex. om element som ingår i rekvisiten samt om gärningsmannen, gärningstidpunkten och gärningsplatsen. Det är således inte fråga om brottsutredning, eftersom förutsättningar för att inleda förundersökning saknas, men det är inte heller fråga om förhindrande av brott, eftersom brottet redan antas ha blivit begånget. Om det däremot redan finns en konkret brottsmisstanke, dvs. det finns förutsättningar för att inleda förundersökning, är det fråga om utredning av brott.

Till Försvarmaktens uppgifter hör att utreda militära brott. Undantagsvis kan också civila personers gärningar utredas, om det på sannolika skäl kan misstänkas att en militärperson har varit delaktig i gärningen. Med militära brott avses brott som anges i 45 kap. i strafflagen (39/1889) och andra brott som nämns i 2 § i militära rättegångslagen (326/1983), förutsatt att den misstänkte gärningsmannen är en militärperson och gärningen har riktat sig mot en annan militärperson eller Försvarmakten.

Försvarmaktens befogenheter vid förebyggande och avslöjande av brott är mer begränsade och gäller endast brott som anknyter till underrättelseverksamhet som riktar sig mot Finland på det militära försvarets område och till sådan verksamhet som äventyrar syftet med det militära försvaret. I den gällande lagen finns inga bestämmelser om avslöjande eller förebyggande av brott i andra fall. Vid Försvarmakten riktar sig verksamheten för att förebygga och avslöja brott således huvudsakligen mot klart allvarligare brott än verksamheten för att utreda brott. Dessutom föregår verksamheten för att förebygga och avslöja brott tidsmässigt brottsutredningsverksamheten.

En straffprocess kan anses vara uppdelad i fyra huvudfaser, som är förundersökning, åtalsprövning, rättegång och verkställighet av straff. I ett militärdisciplinförfarande kan alla dessa element anses ingå. Med militärdisciplinförfarande avses en straffprocess som omfattar förundersökning av ett militärt brott och ett särskilt disciplinärt förfarande där det för en gärning kan påföras ett disciplinstraff eller dömas ut ett straff i en militärrättegång på det sätt som föreskrivs i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarmakten eller i militära rättegångslagen (326/1983). Ett militärdisciplinförfarande anses i sin nuvarande form vara jämställt med en påskyndad och förenklad straffprocess. Militärdisciplinförfarandet är ett överordnat begrepp för disciplinärt förfarande, som är ett särskilt led i den straffprocess som följer på förundersökning där den disciplinära förmannen avgör ärendet i ett disciplinärt förfarande eller, om det inte finns förutsättningar för det, överför ärendet till åklagaren för åtalsprövning.

Bestämmelser om militära brott finns i 45 kap. i strafflagen, där det föreskrivs om s.k. egentliga militära brott. Egentliga militära brott är exempelvis tjänstgöringsbrott, vaktjänstbrott och frånvarobrott. I ett militärdisciplinförfarande kan man också undersöka misstänkta brott enligt 2 § i militära rättegångslagen, som är s.k. oegentliga militära brott. Oegentliga militära brott är t.ex. brott mot liv och hälsa och egendomsbrott.

Polisen har allmän behörighet i fråga om förundersökning av brott. Inom Försvarsmaktens truppförband och krishanteringsstyrkor görs det dock varje år ca 3000 förundersökningar av militära brott. Förundersökningar kan också överföras till huvudstabens juridiska avdelning eller till polisen. Huvudstabens juridiska avdelning gör varje år cirka 100 förundersökningar. Om grova brott som kräver ett omfattande utredningsarbete eller specialsakkunskap ska undersökas, överförs förundersökningen till att göras av huvudstabens juridiska avdelning. En överföring är också nödvändig när det misstänks att förtroendet för att en förundersökning som utförs i ett truppförband är oberoende kan äventyras. I regel överförs förundersökningen till att utföras av den juridiska avdelningen, om en yrkesmilitär är part i ärendet och ärendet inte är enkelt och klart. För att undersökningen ska kunna överföras till huvudstabens juridiska avdelning krävs det att den behöriga disciplinära förmannen beslutar att förundersökning ska göras. Om undersökningen har överförts till huvudstabens juridiska avdelning, beslutar den också om undersökningen eventuellt ska utföras i samverkan med polisen eller att undersökningen i sin helhet ska överföras till polisen. Om sakens natur kräver det ska förundersökningen göras i samverkan med polisen, och om utredningens opartiskhet eller brottets allvarlighet förutsätter det ska undersökningen helt överföras på polisen.

2.2 Bedömning av nuläget

2.2.1 Förändringar i verksamhetsmiljön

Lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten trädde i kraft den 1 maj 2014. Sedan dess har verksamhetsmiljön förändrats så att det till följd av ökad öppenhet och större anmälningssbenägenhet kommer fram också andra misstänkta brott än militära brott i samband med utredning av militära brott. Med dessa s.k. accessoriska brott avses andra brott än sådana som anges i 2 § i militära rättegångslagen. Brottsrubriceringarna är bl.a. skjutvapenbrott och sprängämnesbrott, brott som kränker privatlivet och ärekränkingsbrott, sexualbrott samt trafikbrott. I sådana fall måste förundersökningen överföras till polisen, eftersom Försvarsmakten saknar behörighet. Detta har dock avsevärt ökat myndighetssamarbetet mellan i synnerhet huvudstabens juridiska avdelning och polisen. Den handräckning som huvudstabens juridiska avdelning ger i samband med polisens förundersökningsuppdrag har ökat avsevärt.

Förändringarna i verksamhetsmiljön har särskilt berört huvudstabens juridiska avdelning, som ansvarar för utredningen av mer krävande militära brott inom Försvarsmakten. Huvudstaben underrättas om misstänkta brott eller gärningar i fråga om vilka förutsättningarna för förundersökning behöver utredas. Huvudstabens undersökningsledare kan dock inte enligt lag besluta om förundersökning, eftersom detta beslut inom Försvarsmakten fattas av den behöriga disciplinära förmannen. Detta har åtminstone den effekten att de åtgärder och beslut som hänför sig till inledande av förundersökning fördröjs.

Att behörigheten dessutom begränsas till vissa brottsrubriceringar som anges i 2 § i militära rättegångslagen kräver ofta att ansvaret för utredningen överförs till polisen. Huvudstaben kan för närvarande inte utföra alla sina uppgifter utan assistans av en annan förundersökningsmyndighet och dess befogenheter.

2.2.2 Beslutanderätten i fråga om inledande av förundersökning

Enligt 27 § 1 mom. i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten ska, då ett brott som avses i militära rättegångslagen har kommit till en disciplinär förmans kännedom eller då det finns skäl att misstänka att ett sådant brott har begåtts, den disciplinära förmannen utan dröjsmål se till att förundersökning görs. Enligt 2 mom. ska förundersökning också göras när en åklagare som avses i 4 § 1 mom. i militära rättegångslagen förordnar det.

RP 61/2021 rd

Enligt 28 § 1 mom. ska den disciplinära förman i vars underlydande trupp eller förvaltningsenhet ett brott har begåtts eller den som misstänks för brottet tjänstgör sörja för att förundersökning görs. Vid behov kan också en högre disciplinär förman sörja för att förundersökning görs. Den tjänsteman som sörjer för att förundersökning görs är samtidigt undersökningsledare eller förordnar en av sina underlydande till undersökningsledare.

Enligt 28 § 4 mom. i lagen kan en disciplinär förman be huvudstabens tjänstemän som sköter förundersökning att göra förundersökning. Om förundersökningen överförs till huvudstaben, ska huvudstabens tjänsteman också vara undersökningsledare.

Enligt 5 mom. ska dessutom undersökningen, om undersökningens opartiskhet, brottets allvarlighet eller sakens natur i övrigt kräver det, helt och hållet överföras till polisen. När ett ärende helt och hållet överförs till polisen för att undersökas flyttas också undersökningsledarskapet över på polisen. Enskilda förhör och andra undersökningsåtgärder kan ges i uppdrag åt polisen.

Enligt de gällande bestämmelserna kan huvudstaben således inte självständigt inleda förundersökning, utan för detta krävs alltid ett beslut av den disciplinära förmannen. På motsvarande sätt kan inte heller polisen självständigt besluta att förundersökning ska inledas. Förundersökningen görs av truppförbandet, huvudstaben eller polisen. Åklagaren har en självständig rätt att bestämma att en förundersökning ska göras, men i praktiken har detta varit väldigt ovanligt.

Riksåklagarämbetet lyfte redan i samband med beredningen av den gällande lagen fram att det är problematiskt att behörigheten att inleda förundersökning begränsas till de disciplinära förmännen. I Riksåklagarämbetets utlåtanden betonades det att det i förundersökningssystemet de facto inte finns någon sådan undersökningsledare som avses i förundersökningslagen (805/2011) som till alla delar skulle ansvara för förundersökningen, och att en del av de viktiga uppgifter som normalt hör till undersökningsledaren sköts av den som är den brottsmisstänktes direkta militära förman. Enligt Riksåklagarämbetet kan en direkt förman på grund av sin ställning ha egna intressen i ärendet, och dessutom kan man ur en utomstående observatörs synvinkel i alla händelser ifrågasätta huruvida förmannen är opartisk.

I den regeringsproposition som avser den gällande lagen (RP 30/2013 rd, s. 36–37) nämns det att Riksåklagarämbetet under båda remissomgångarna har föreslagit att tjänstemännen vid huvudstabens undersökningsavdelning ska ha självständig behörighet att avgöra när en förundersökning ska inledas. I det senare utlåtandet har motiveringarna preciserats, och i utlåtandet nämns bl.a. att i fråga om militärrättegångsären den som framskrider till en egentlig straffprocess bör de militärpersoner som misstänks för brott ha samma rättsskyddsgarantier och även annat skydd för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna som civila personer som misstänks för motsvarande brott. I utlåtandet har den disciplinära förmannens ställning som förman för den som är misstänkt för ett brott ansetts vara problematisk i dessa fall.

När den gällande lagen stiftades stannade man trots det som nämnts ovan för att bevara det tidigare rättsläget, enligt vilket beslutet om förundersökning alltid fattas av den disciplinära förmannen. I regeringens proposition motiverades lösningen med att den nuvarande praxisen är klar och entydig och inte äventyrar skyddet för militärpersonernas grundläggande fri- och rättigheter, när man beaktar att också en högre disciplinär förman, riksdagens justitieombudsman och åklagaren kan förordna att en förundersökning ska göras. Dessutom lyfte man i propositionen fram att de disciplinära förmännen i praktiken alltid stöder sig på militärjurister när de fattar beslut om att inleda förundersökning, framför allt vid allvarligare brott.

2.2.3 Försvarsmaktens rätt att få handräckning av andra myndigheter

Lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten innehåller inga bestämmelser alls om handräckning. Inte heller i lagen om försvarsmakten (551/2007) finns det några bestämmelser om Försvarsmaktens rätt att få handräckning.

Enligt 10 § 1 mom. i lagen om försvarsmakten ger Försvarsmakten polisen handräckning för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet samt för förhindrande och avbrytande av terroristbrott enligt vad som föreskrivs i lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen (781/1980). Enligt vad som föreskrivs i lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen har Försvarsmakten rätt att under polisens ledning använda militära maktmedel när Försvarsmakten bistår polisen vid förhindrande eller avbrytande av ett terroristbrott.

Enligt lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen ska Försvarsmakten ge handräckning för efterspaning och gripande av person, avstängning och undersökning av en plats eller ett område, trafikdirigering, tillfälligt skyddande av personer och egendom, röjning av sprängladdningar samt för annat sådant uppdrag för vars utförande Försvarsmaktens specialpersonal eller specialmateriel behövs. För förebyggande av brott mot personer som åtnjuter internationellt specialskydd har polisen rätt att få även annan handräckning.

Vid inrikesministeriet pågår ett lagstiftningsprojekt för att uppdatera bestämmelserna om Försvarsmaktens handräckning till polisen. Projektets viktigaste mål är att uppdatera bestämmelserna om befogenheter i fråga om sådan handräckning som Försvarsmakten ger polisen som innefattar användning av maktmedel. De viktigaste förslagen avser bestämmelser om beredskap, ytterst exceptionella situationer och väpnad handräckning. Inrikesministeriet inledde ett lagstiftningsprojekt och tillsatte våren 2018 en arbetsgrupp på bred bas för att bereda projektet. Avsikten är att regeringens proposition ska överlämnas till riksdagen våren 2021. Projektet gäller inte handräckning vid förundersökning.

Bestämmelser om Försvarsmaktens handräckning till Gränsbevakningsväsendet finns i 79 § i gränsbevakningslagen (578/2005). Enligt bestämmelsen har Gränsbevakningsväsendet rätt att få handräckning av försvarsmakten i form av sådan utrustning, personal och särskild sakkunskap som behövs för uppdrag som har samband med upprätthållande av gränssäkerheten i hemlandet samt uppdrag som Gränsbevakningsväsendet ska sköta enligt lagen om sjöfartsskydd, om handräckningen kan ske utan att den äventyrar utförandet av andra uppgifter som enligt lag ska skötas av försvarsmakten.

Enligt 9 kap.1 § 1 mom. i polislagen ska polisen på begäran ge andra myndigheter handräckning, om så bestäms särskilt. Polisen ska ge andra myndigheter handräckning också för fullgörande av en lagstadgad tillsynsskyldighet, om den myndighet som begär handräckning hindras i sin tjänsteutövning. Enligt 77 § 2 mom. i gränsbevakningslagen är Gränsbevakningsväsendet skyldigt att ge räddningsmyndigheter, polisen, Tullen och Försvarsmakten handräckning som förutsätter användning av sådan utrustning, sådana personalresurser och sakkunnigtjänster som Gränsbevakningsväsendet har och som nämnda myndigheter vid den tidpunkten inte har tillgång till. En förutsättning för handräckningen och stödet är enligt bestämmelsen att detta inte äventyrar utförandet av andra viktiga uppgifter som ska skötas av Gränsbevakningsväsendet. Enligt 100 § 1 mom. i tullagen (304/2016) kan Tullen, utöver vad som föreskrivs någon annanstans i lag, inom ramen för sina befogenheter på begäran ge andra myndigheter handräckning för fullgörande av dessa myndigheters lagstadgade tillsynsskyldighet. En förutsättning för handräckning är att den kan ges utan att utförandet av de övriga viktiga uppgifter som föreskrivits för Tullen äventyras.

RP 61/2021 rd

I 38 § i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten finns bestämmelser om assistans av polisen och samverkan med polisen. I 1 mom. föreskrivs det att om huvudstaben inte har behörighet att utföra en åtgärd som behövs för skötseln av ett uppdrag som avses i lagens 35 §, kan polisen på en skriftlig begäran av en tjänsteman som nämns i lagens 36 § 1 mom. 1 punkt utföra en sådan enskild åtgärd som polisen har befogenhet till. I 35 § finns bestämmelser om förundersökning som görs av huvudstaben och i 36 § bestämmelser om huvudstabens tjänstemän som sköter förundersökning. Enligt 36 § kan Försvarsmaktens assessor och en militärjurist begära sådan assistans av polisen som avses i lagens 38 §.

Enligt 38 § 3 mom. utförs ett uppdrag enligt 35 § i samverkan med polisen, när sakens natur kräver det. Enligt 38 § 4 mom. kommer huvudstaben och den polismyndighet som saken gäller överens om undersökningsledare och vid behov om övriga frågor som har samband med uppdraget.

Enligt detaljmotiveringen till den regeringsproposition som avser den gällande lagen (RP 30/2013 rd, s. 61) ska det för den assistans som polisen ger vid utredningen av brott föreligga samma grunder som vid förebyggandet och avslöjandet av brott, varför det i regeringspropositionen till dessa delar hänvisas till detaljmotiveringen till 90 §. I 90 § föreskrivs det om assistans av polisen och samverkan med polisen vid förebyggande och avslöjande av brott. Bestämelsen motsvarar den ovannämnda bestämmelsen om assistans av polisen och samverkan med polisen vid utredning av brott. Enligt detaljmotiveringen till bestämmelsen (RP 30/2013 rd, s. 86) ska i paragrafen inte avses lämnande av handräckning. Den assistans som polisen ger ska vara ett slags mellanform mellan handräckning och samverkan, vilket främjar smidigt informationsutbyte och en förnuftig resursanvändning hos myndigheterna.

Enligt förarbetena till bestämmelsen om samverkan med polisen (RP 30/213 rd, s. 61) motsvarar bestämmelsen 1 § 2 mom. i den vid den tidpunkten gällande lagen om fullgörande av polisuppgifter vid försvarsmakten, men om överföring av ett uppdrag till polisen ska det för klarhets skull föreskrivas i en särskild paragraf. Bestämmelser om överföring av ett uppdrag till polisen finns i 39 §. Enligt regeringens proposition har samarbete med polisen bedrivits särskilt i fråga om teknisk undersökning. Gemensamma utredningsgrupper har i typfall använts vid dödsfall, omfattande misstankar om muta samt allvarliga skador.

Polisens assistans är således begränsad till förundersökning som görs av huvudstaben samt till situationer där huvudstaben saknar behörighet. I den gällande lagen finns inga bestämmelser alls om assistans eller handräckning som ges av Gränsbevakningsväsendet och Tullen.

2.2.4 Bestämmelser som gäller allvarliga störningar under normalförhållanden samt undantagsförhållanden

De bestämmelser som gäller allvarliga störningar under normalförhållanden samt undantagsförhållanden har samlats i 10 kap. i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten.

Kapitlet innehåller särskilda bestämmelser bl.a. om förhöjning av maximistorleken för disciplinstraff, verkställigheten av straff, tjänstemän vid huvudstaben som är undersökningsledare samt om befogenheter och tjänsteansvar för reservister.

Bestämmelserna i 10 kap. tillämpas enligt 94 § när republikens president i enlighet med 83 § i värnpliktslagen (1438/2007) har beslutat om extra tjänstgöring. Enligt 82 § i värnpliktslagen är syftet med extra tjänstgöring att höja och upprätthålla försvarsberedskapen och att öva trupphelheterna i den sammansättning som planerats för dem så att truppen vid behov kan förordnas

RP 61/2021 rd

till tjänstgöring under mobilisering. Enligt 83 § i värnpliktslagen kan republikens president vid allvarliga störningar under normala förhållanden eller vid undantagsförhållanden genom beslutsförfarandet för militära kommandomål enligt 32 § 1 mom. i lagen om försvarsmakten besluta att försvarsmakten kan förordna värnpliktiga som hör till reserven till extra tjänstgöring. Beslutet ges för viss tid, högst sex månader åt gången, och det ska återtas när den situation som föranlett höjningen och upprätthållandet av försvarsberedskapen tillåter det. Bestämmelser om förordnande till tjänstgöring under mobilisering finns i 86 § i värnpliktslagen.

Formuleringen i 94 § i den ovannämnda lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten kan inte anses särskilt lyckad såtillvida att tillämpningen av kapitlet enligt bestämmelsen är bunden endast till extra tjänstgöring. Extra tjänstgöring är inte ett nödvändigt skede när beredskapen höjs, utan vid behov kan man också övergå direkt från normalförhållanden till tjänstgöring under mobilisering. Enligt ordalydelsen i 94 § skulle bestämmelserna i 10 kap. i det fallet inte alls bli tillämpliga. Av bestämmelsen framgår inte heller klart om bestämmelserna i kapitlet ska tillämpas också efter det att man övergått från extra tjänstgöring till tjänstgöring under mobilisering, eller eventuellt till ett sådant försvarstillstånd som avses i 1 § i lagen om försvarstillstånd (1083/1991). Samtidigt har lagstiftarens avsikt klart varit att kapitlet på det hela taget ska vara tillämpligt under undantagsförhållanden. Bestämmelsens formulering verkar således inte helt motsvara dess syfte.

Efter att den gällande lagen stiftades har den lagstiftning som gäller höjning av beredskapen dessutom kompletterats genom att man skapat en möjlighet till repetitionsövningar som ordnas för att höja beredskapen (RP 44/2016 rd). Syftet med de repetitionsövningar som ordnas för att höja beredskapen är att i enlighet med 48 § i värnpliktslagen möjliggöra en flexibel höjning av den militära beredskapen. Till sådana övningar kan enligt 32 § 3 mom. i värnpliktslagen förordnas omedelbart. Förordnande till en vanlig repetitionsövning ska ges minst tre månader innan övningen börjar. Till en repetitionsövning som ordnas för att höja beredskapen kan enligt 32 § 3 mom. i värnpliktslagen förordnas när ett tvingande behov som uppstår i Finlands säkerhetspolitiska omgivning förutsätter det. En repetitionsövning som ordnas för att höja beredskapen kan fungera som ett första steg mot extra tjänstgöring när beredskapen höjs, men dessa kan också användas som alternativ till varandra. Möjligheten att höja beredskapen genom repetitionsövningar som ordnas för att höja beredskapen i stället för genom extra tjänstgöring bör sålunda beaktas i tillämpningsbestämmelsen i 10 kap. så att kapitlet kan tillämpas i samband med samtliga modeller för höjning av beredskapen.

2.2.5 Andra ändringsbehov som identifierats

Utöver det som nämns ovan har man i lagstiftningen om militär disciplin och brottsbekämpning i samband med tillämpningen av lagstiftningen noterat ett flertal mindre ändrings- eller preciseringsbehov, bland annat när det gäller tjänstemärken, rätten att få information, registrering av en brottsanmälan samt de tjänstemän vid huvudstaben som kan vara undersökningsledare.

De tjänstemän vid huvudstaben som sköter förundersökning använder tjänstemärken, men för närvarande finns det inga bestämmelser om dessa tjänstemärken i lag. Tjänstemärket är en väsentlig del av identifieringen av tjänstemän som gör brottsutredning, eftersom tjänstemännen inte använder uniform i sitt uppdrag.

Bestämmelser om huvudstabens rätt att få uppgifter vid förundersökning finns i 44 § i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten. I 44 § föreskrivs det om rätten att få uppgifter av privata sammanslutningar. Bestämmelsen motsvarar i sak 4 kap. 3 § 2 mom. i polislagen, och innehåller bestämmelser om bl.a. rätten att få uppgifter av teleföretag. Den gäl-

lande lagen innehåller dock inga bestämmelser om rätten att få uppgifter av privata sammanlutningar trots bankhemlighet. Så kallad bankförfrågning är en åtgärd som ofta används och behövs vid brottsutredning. Enligt den gällande lagen tillämpas på Försvarsmaktens brottsbekämpning även bestämmelserna i polislagen, och det har varit oklart huruvida den rätt att få uppgifter som avses i 4 kap. 3 § 1 mom. i polislagen också lämpar sig för sådan förundersökning som görs av huvudstaben.

I 6 § i lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi föreskrivs det om syftet med fullgöranderapporter och om de myndighetsuppgifter för vilka fullgöranderapporter utarbetas. Fullgöranderapporter utarbetas till stöd för bland annat polisens och Gränsbevakningsväsendets verksamhet vid utredning och förebyggande av brott. Lagen möjliggör för närvarande inte att fullgöranderapporter utarbetas till stöd för brottsutredningsuppdrag som utförs av Försvarsmaktens huvudstab eller brottsförebyggande uppdrag som utförs av Försvarsmakten. Genom fullgöranderapporter kan man i betydande grad stödja exempelvis undersökningen av misstankar om brott i samband med offentlig upphandling.

3 Målsättning

Det primära syftet med propositionen är att se till att bestämmelserna om militär disciplin är uppdaterade med hänsyn till dels de förändringar som skett i omvärlden sedan lagen trädde i kraft, dels de problem som framkommit i den gällande lagstiftningen när den tillämpats i praktiken. Ett ytterligare syfte med propositionen är att säkerställa att militära brott effektivt kan utredas också när försvarsberedskapen höjs. I propositionen föreslås inga ändringar i de grundläggande lösningarna i regleringen av militärdisciplinsystemet eller av utredningen av militära brott, utan alla de föreslagna ändringarna gäller enskilda brister eller preciseringsbehov som upptäckts i lagen. Syftet med propositionen är att genom ändringarna säkerställa att straffansvaret realiserar effektivt inom Försvarsmakten.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

4.1.1 Rätten att besluta om att förundersökning ska inledas

Det föreslås att det till lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten fogas en ny bestämmelse om att huvudstaben har självständig behörighet att inleda förundersökning utan beslut av den disciplinära förmannen. Dessutom föreslås i lagen en bestämmelse om att polisen har självständig rätt att besluta att förundersökning ska inledas.

Den föreslagna behörigheten för huvudstaben och polisen föreslås vara kompletterande i förhållande till den disciplinära förmannens befogenheter och den är avsedd att användas sällan. Avsikten med den föreslagna ändringen är inte att undanröja eller minska den disciplinära förmannens ansvar för att inleda förundersökning.

4.1.2 Bestämmelserna om handräckning

Det föreslås att det till lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten fogas en ny bestämmelse om Försvarsmaktens rätt att få handräckning av polisen, Gränsbevakningsväsendet och Tullen. Handräckningen ska begränsas till utförandet av sådana brottsutredningsuppdrag som föreskrivs för Försvarsmakten i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten.

4.1.3 Bestämmelser som gäller allvarliga störningar under normalförhållanden samt undantagsförhållanden

I propositionen föreslås det att 94 § i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten ändras så att samtliga modeller för höjande av beredskapen beaktas bättre än hittills. Det föreslås samtidigt att tillämpningen av bestämmelserna i kapitlet graderas så att vissa av bestämmelserna i kapitlet ska kunna tillämpas redan vid störningar under normalförhållanden, och andra först när det har konstaterats att i Finland råder undantagsförhållanden eller i lagen om försvarstillstånd avsett försvarstillstånd. I fråga om undantagsförhållanden föreslås samtidigt kapitlets tillämpningsområde bli preciserat så att bestämmelserna i kapitlet är tillämpliga endast under sådana undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten i beredskapslagen (1552/2011).

4.1.4 Andra ändringsbehov som identifierats

I lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten föreslås vissa detaljerade preciseringar som gäller skyldigheterna enligt förundersökningslagen. Det föreslås att det till lagen fogas en direkt hänvisning till 3 kap. 1 § i förundersökningslagen, där det föreskrivs om skyldigheten att registrera en anmälan om brott.

I lagen föreslås dessutom i fråga om tjänstemän vid huvudstaben som utför brottsbekämpningsuppdrag en ny bestämmelse om tjänstemännens tjänstemärken, om skyldigheten att ange ställning som tjänsteman samt om identifiering av en tjänsteman. Avsikten är att bestämmelser om tjänstemärkets tekniska egenskaper och utformning ska utfärdas genom förordning av försvarsministeriet.

Det föreslås att huvudstabens rätt enligt 44 § att få uppgifter av en privat sammanslutning ändras så att till paragrafen fogas ett nytt moment som gäller rätten att vid förundersökning som görs av huvudstaben få uppgifter av privata sammanslutningar eller personer trots företagshemlighet, bankhemlighet eller försäkringshemlighet. Det föreslagna momentet motsvarar i huvudsak den rätt att få information av privata sammanslutningar eller personer som polisen har enligt 4 kap. 3 § 1 mom. i polislagen.

Det föreslås att 6 § 1 mom. 11 punkten i lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi ändras så att Enheten för utredning av grå ekonomi ska kunna utarbeta en fullgöranderapport inte bara till stöd för de i 11 punkten angivna myndigheternas verksamhet vid förebyggande och utredning av brott utan också till stöd för Försvarsmaktens motsvarande verksamhet.

4.2 De huvudsakliga konsekvenserna

Syftet med de föreslagna ändringarna är primärt att bättre än hittills säkerställa att straffansvaret realiserar inom Försvarsmakten. I synnerhet den föreslagna behörigheten för huvudstaben att inleda förundersökning oberoende av den disciplinära förmännens åtgärder samt den utvidgade rätten att få information i samband med förundersökning förbättrar till denna del nuläget i lagstiftningen. De föreslagna bestämmelserna om inledande av förundersökning kommer också att frigöra de disciplinära förmännens resurser och resurserna för personalen vid truppförbanden, eftersom avsikten är att huvudstabens juridiska avdelning ska utreda förutsättningarna för förundersökning i mer krävande fall. Vid behov ska beslut om förundersökning kunna fattas direkt av den juridiska avdelningen vid huvudstaben, som gjort den preliminära utredningen, utan att beslutsfattandet formellt behöver överföras på den disciplinära förmannen.

Genom de ändringsförslag som gäller inledande av förundersökning kan man öka oberoendet för de förundersökningar som Försvarsmakten utför. I vissa fall kan det med tanke på oberoendet anses vara särskilt problematiskt att en del av de uppgifter som normalt hör till undersökningsledaren sköts av den brottsmisstänktes direkta militära förman. En direkt förman kan på grund av sin ställning ha egna intressen i ärendet, och dessutom kan man ur en utomstående observatörs synvinkel i vissa fall ifrågasätta huruvida förmannen är opartisk.

Propositionen syftar också till att effektivisera användningen av myndighetsresurserna bland annat genom myndighetssamarbete. Den föreslagna bestämmelsen om de övriga förundersökningsmyndigheternas handräckning till Försvarsmakten förtydligar det nuvarande rättsläget och effektiviserar myndighetssamarbetet. Genom den föreslagna nya bestämmelsen kan en annan förundersökningsmyndighet utföra förundersökningsåtgärder som handräckning, när detta är ändamålsenligt med tanke på genomförandet av åtgärden och användningen av myndigheternas resurser. Ett typiskt exempel på en åtgärd som kan vidtas som handräckning är polisens förhör av en part eller ett vittne.

De ändringsförslag som gäller undantagsförhållanden och allvarliga störningar under normalförhållanden syftar till att säkerställa att Försvarsmakten har förmåga att effektivisera utredningen av militära brott i en situation där den militära försvarsberedskapen höjs. Syftet med ändringsförslagen är att se till att tillämpningsområdet för de särskilda bestämmelserna om undantagsförhållanden och normalförhållanden är entydigt och samtidigt heltäckande på ett sådant sätt att tillräckliga befogenheter kan utövas i samtliga modeller för höjning av beredskapen.

Propositionen har inga konsekvenser för statsbudgeten. De ändringsförslag som ingår i propositionen kommer i någon mån att öka uppgifterna för huvudstabens juridiska avdelning, men de uppgifterna kan skötas inom ramen för Försvarsmaktens nuvarande anslag.

Den lagstiftning som gäller Försvarsmaktens verksamhet har på grund av Finlands värnpliktsystem i regel större konsekvenser för män än för kvinnor. Av militärdisciplinära åtgärder riktar sig i genomsnitt cirka 98 procent till män. De ändringsförslag som ingår i propositionen bedöms dock inte ha några egentliga könsrelaterade konsekvenser.

Enligt 31 § 3 mom. i lagen om gränsbevakningsväsendets förvaltning (577/2005) tillämpas på förundersökning av militära rättegångsärenden och på militärdisciplinförfarandet vid gränsbevakningsväsendet vad som bestäms i 1–35, 45–85, 94–104, 124 och 126 § eller med stöd av 130 § i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten. Vad som i de nämnda paragraferna bestäms om huvudstabens och försvarsmaktens disciplinära förmäns uppgifter och befogenheter tillämpas vid gränsbevakningsväsendet på dess stab och dess disciplinära förmän. Av de ändringsförslag som ingår i propositionen har 27, 28 a, 28 b, 94 och 98 § således konsekvenser också för Gränsbevakningsväsendets verksamhet. Vid Gränsbevakningsväsendet behandlas årligen ca 60–80 militära brottmål, av vilka merparten gäller värnpliktiga. Antalet militära brottmål som gäller anställda är ca 10–20 varje år. De föreslagna ändringarna har således sannolikt mycket ringa konsekvenser för Gränsbevakningsväsendets verksamhet.

5 Alternativa handlingsvägar

5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser

Det huvudsakliga alternativet till de föreslagna ändringarna är att bestämmelserna lämnas oförändrade. Då förverkligas inte syftet med de föreslagna ändringarna, nämligen att säkerställa att

RP 61/2021 rd

straffansvaret realiseras bättre och att öka oberoendet för de förundersökningar som Försvarsmakten utför. Om nuläget bibehålls, kvarstår också de oklarheter som konstaterats i den gällande lagen.

Den föreslagna bestämmelsen om handräckning kunde avgränsas så att den mer entydigt gäller endast vissa, på förhand definierade situationer. Det är dock svårt att ge en uttömmande förteckning över alla tänkbara situationer. Då finns det en risk för att bestämmelsen inte täcker behövliga handräckningssituationer och att man blir tvungen att se över bestämmelsen på nytt redan inom den närmaste framtiden. I samband med beredningen av propositionen har det därför ansetts att en mer heltäckande och öppet formulerad bestämmelse om handräckning är ett mer ändamålsenligt alternativ.

Inom försvarsmakten används flera olika tjänstemärken, och bestämmelser om dem finns i olika lagar. I 18 d § i lagen om försvarsmakten finns bestämmelser om säkerhetsmäns tjänstetecken, och i 115 § i lagen om militär underrättelseverksamhet (590/2019) finns bestämmelser om tjänstetecken för militärunderrättelsemyndigheternas tjänstemän. De tjänstemän vid huvudstaben som sköter uppgifter som anknyter till utredning, förebyggande och avslöjande av brott använder också tjänstemärke, men det finns inga gällande bestämmelser om dem. I samband med beredningen lyfte man också fram det alternativet att bestämmelserna om samtliga tjänstemärken samlas i en enda lag, exempelvis i lagen om försvarsmakten. En eventuell gemensam bestämmelse om alla de olika tjänstemärken som används inom Försvarsmakten bör beredas inom ramen för ett separat projekt, om det anses vara nödvändigt.

I lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten föreslås en bestämmelse som ger huvudstaben och polisen självständig rätt att besluta om att förundersökning ska inledas. Enligt de föreslagna bestämmelserna ska den disciplinära förmannen underrättas om att förundersökning inleds, om detta inte äventyrar genomförandet av förundersökningen. I samband med beredningen lyfte man också fram det alternativet att den disciplinära förmannen åläggs absolut anmälningsskyldighet. Målet för den militära rättsvården är inte bara att verkställa straffansvaret utan också att upprätthålla disciplin och ordning, för vilket den militära förmannen alltid har ansvaret. En undantagslös anmälningsskyldighet kan dock i vissa fall äventyra utredningen av brottet. Därför har man ansett det nödvändigt att i bestämmelsen ta in en möjlighet att låta bli att anmäla ett brott. Att den disciplinära förmannen underrättas om att förundersökning inleds ska dock vara en stark huvudregel från vilken det bör avvika endast av synnerligen vägande skäl.

5.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet

I propositionen föreslås inga ändringar i de grundläggande lösningarna i regleringen av militär-disciplinsystemet, utan de föreslagna ändringarna har närmast karaktären av preciserings- och avgränsningsändringar av den gällande lagstiftningen. Vid beredningen av propositionen har man därför inte ansett det vara nödvändigt att göra någon separat jämförelse av lagstiftningen i utlandet. När den gällande lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten stiftades gjordes en omfattande jämförelse av lagstiftningen om militär disciplin i utlandet (RP 30/2013 rd, s. 19–26).

6 Remissvar

Det kom in utlåtanden från sammanlagt 21 remissinstanser. Utlåtande lämnades av justitieministeriet, finansministeriet, arbets- och näringsministeriet, kommunikationsministeriet, inrikesministeriet, riksdagens justitieombudsman, dataombudsmannen, riksåklagarens byrå, Domstolsverket, Skatteförvaltningen, huvudstaben, Polisstyrelsen, Centralkriminalpolisen, Skydds-

RP 61/2021 rd

polisen, Helsingfors tingsrätt, Tullen, Reserviläisliitto - Reservistförbundet ry, Suomen Reserviupseeriliitto - Finlands Reservofficersförbund ry, Finlands Fredsbevararförbund rf, Upseeriliitto ry och Befälsförbundet rf.

Merparten av dem som gav utlåtande understödde de föreslagna ändringarna och tilläggen.

Enligt remissinstanserna är den föreslagna behörigheten för huvudstaben och polisen att på eget initiativ inleda förundersökning en positiv reform. Riksåklagarens byrå ansåg att de föreslagna ändringarna av behörigheten att inleda förundersökning är värda att understöda. Ändringarna ingriper i de problem i den gällande lagen som gäller eventuell intressekonflikt för den disciplinära förmannen.

Befälsförbundet rf ansåg också att den nuvarande verksamhetsmodellen, där ansvaret för att inleda förundersökning endast vilar på den disciplinära förmannen, inte fungerar tillräckligt bra, och den föreslagna ändringen upplevdes som särskilt välkommen. Finlands Reservofficersförbund rf ansåg att det är motiverat att i lagen tas in bestämmelser som gör det möjligt för både huvudstaben och polisen att vid behov självständigt inleda förundersökning. Detta ökar systemets trovärdighet, även om huvudstaben eller polisen sannolikt sällan kommer att behöva utöva denna befogenhet.

Polisstyrelsen ansåg i sitt utlåtande att det med tanke på en oberoende förundersökning och transparent undersökning är nödvändigt att huvudstaben och polisen har behörighet att börja utreda ett brott under de förutsättningar som anges i lagen. Riksdagens justitieombudsman och inrikesministeriet föreslog att det i den föreslagna 28 b § kunde vara motiverat att föreskriva om en möjlighet för polisen att alternativt underrätta inte bara den disciplinära förmannen utan också huvudstabens juridiska avdelning om ett beslut om förundersökning.

Riksdagens justitieombudsman konstaterade i sitt utlåtande att det i vissa fall kan vara svårt för polisen att klarlägga vem som är en enskild truppvadelnings disciplinära förman och att det i samband med klarläggandet kan finnas risk för att informationen om förundersökningen sprids på ett sätt som äventyrar genomförandet av den. Reservistförbundet rf ansåg också att man i betänkandet inte i ett bredare perspektiv dryftar eventuella problem som kan uppstå vid en eventuell parallell användning av flera olika aktörers självständiga rätt att inleda förundersökning.

Propositionen har i dessa avseenden ändrats på de sätt som nämns i motiveringen till propositionen. Motiveringen har också preciserats.

Riksdagens justitieombudsman lyfte vidare fram att innehållet i justitieombudsmannens anmälningsskyldighet inte har behandlats i motiveringen. Inrikesministeriet ägnade dessutom uppmärksamhet åt att man i förundersökningslagen på finska använder begreppet ”esitutkinnan toimittaminen”, och inte ”esitutkinnan suorittaminen”. Det vore motiverat att använda samma begrepp, om de avser samma sak. Också enligt rubriken för paragrafen i fråga föreslås i paragrafen på finska bestämmelser om ”esitutkinnan toimittaminen”. Propositionens finska ordalydelse har ändrats i fråga om begreppen och motiveringen till propositionen har förtydligats.

Inrikesministeriet ansåg att det i propositionen vore motiverat att i fråga om den föreslagna 39 § bedöma huruvida till paragrafen behöver fogas bestämmelser om en anmälningsskyldighet också för polisen. Då skulle polisen ha en faktisk möjlighet att bedöma om särskilda skäl föreligger för att den ska ha rätt att på eget initiativ börja undersöka ett brott som avses i militära rättegångslagen. I 40 § i den gällande lagen finns bestämmelser om huvudstabens anmälningsskyldighet. Utifrån remissvaren har propositionen kompletterats så att anmälningsskyldigheten

RP 61/2021 rd

i paragrafen har utsträckts till att även gälla sådana i paragrafen avsedda förundersökningar som genomförs i truppförbanden.

Tullen ansåg att den föreslagna 38 a § behövs inte minst för att Tullen med stöd av gällande bestämmelser inte har kunnat ge Försvarmakten handräckning i för utförande av förundersökningsåtgärder. Tullagens 100 § gäller endast handräckning för fullgörande av en myndighets lagstadgade tillsynsskyldighet. Dessutom gäller lagen om samarbete mellan polisen, Tullen och Gränsbevakningsväsendet (689/2009) inte Tullens samarbete med Försvarmakten.

Riksdagens justitieombudsman ansåg att det i fråga om den föreslagna 38 a § i viss mån förblir oklart hur den assistans av polisen som avses i 38 § i den gällande lagen skiljer sig från begreppet handräckning av polisen. Motiveringen till propositionen har preciserats med anledning av remissvaren, och definitionen av begreppen assistans av polisen och samverkan med polisen samt av den föreslagna bestämmelsen om handräckning har förtydligats.

Polisstyrelsen ansåg att det att man nu betonar skyldigheten att registrera en brottsanmälan är en viktig ändring, genom vilken det säkerställs att rapporteringen och registreringen av militära brott motsvarar skyldigheterna enligt det s.k. brottsofferdirektivet (2012/29/EU) att ge målsäganden en bekräftelse på att brottsanmälan har registrerats. Skyldigheten att registrera en brottsanmälan gör det också möjligt att övervaka verksamhetens lagenlighet till den del som gäller förundersökning.

Huvudstaben ansåg att det vore ändamålsenligt att åtminstone i motiveringstexten till bestämmelsen förtydliga den föreslagna komplettering som gäller skyldigheten att registrera en brottsanmälan. Trots att det i förslaget konstateras att avsikten med omnämmandet av registrerings-skyldigheten inte är att ändra det nuvarande tillvägagångssättet, ansåg huvudstaben att hänvisningen till förundersökningslagen och därigenom till en rätt ovillkorlig registrerings-skyldighet i praktiken kan leda till oklarhet om hur omfattande registrerings-skyldigheten de facto är. Propositionens motiveringar har preciserats och förtydligats till denna del.

Reservistförbundet rf och Upseeriliitto ry ansåg att de föreslagna ändringarna i 44 § bör bedömas noggrannare, och att huvudstabens rätt att få uppgifter bör definieras i större detalj t.ex. så att hänsyn tas till hur allvarlig den misstänkta gärningen är. I specialmotiveringen till bestämmelsen har man klarlagt att huvudstabens behörighet när det gäller rätten att få uppgifter kan härledas genom en hänvisning till bestämmelserna i polislagen. I 35 § anges det dessutom vilka brott och situationer huvudstabens behörighet att göra undersökning omfattar.

Polisstyrelsen ansåg vidare att huvudstaben inte har lagstadgad rätt att få uppgifter trots bankhemlighet. I lagen finns dock bestämmelser om att på brottsbekämpningen inom Försvarmakten även tillämpas bestämmelserna i polislagen. Rätten att få uppgifter trots bankhemlighet har således inte reglerats tillräckligt tydligt i den gällande lagen. Syftet med den föreslagna ändringen är inte att ändra nuläget utan att förtydliga regleringen till denna del.

Befälsförbundet rf anser att de ändringar som planeras i lagen ger den klarhet som behövs vid gränssytan mellan normala förhållanden och undantagsförhållanden. Finlands Reservofficersförbundet rf ansåg att det är viktigt och välkommet att alla olika modeller för höjning av beredskapen beaktas i lagen bättre än hittills.

Polisstyrelsen ansåg det vara välkommet att det i fråga om tjänstmärken för huvudstabens tjänstemän som gör förundersökning föreslås bestämmelser i lag på samma sätt som t.ex. i fråga om polisen. Förslaget innebär att den som är föremål för tjänstemannens verksamhet på behörigt

sätt kan försäkra sig om tjänstemannens identitet och om dennes rätt att genomföra förundersökningsåtgärder.

Huvudstaben lyfte i sitt utlåtande fram också andra ändringsbehov som hänför sig till Försvarsmaktens rätt att få uppgifter. Försvarsministeriet har den 15 januari 2021 sett över beslutet om tillsättande av den ursprungliga arbetsgruppen och förlängt arbetsgruppens tidsfrist till den 31 januari 2022. Huvudstabens förslag behandlas i samband med arbetet i den arbetsgruppen.

7 Specialmotivering

7.1 Lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten

27 §. För rättande av förundersökning. I paragrafen finns bestämmelser om skyldighet för en disciplinär förman att förrätta förundersökning då ett brott som avses i militära rättegångslagen har kommit till den disciplinära förmannens kännedom eller då det finns skäl att misstänka att ett sådant brott har begåtts. Det föreslås att till 1 mom. fogas en hänvisning till 3 kap. 1 § i förundersökningslagen, där det föreskrivs om registrering av anmälan om brott. Dessutom görs lagtekniska ändringar i paragrafen.

I 3 kap. 3 § 1 mom. i förundersökningslagen sägs det att när någon anmäler ett brott eller en händelse som han eller hon misstänker vara ett brott till en förundersökningsmyndighet, ska myndigheten registrera anmälan utan dröjsmål. Om anmälan är oklar eller bristfällig, ska den som gjort anmälan vid behov uppmanas att precisera eller komplettera den. Enligt 2 mom. gäller skyldigheten att registrera en anmälan om brott även när förundersökningsmyndigheten har fått kännedom om ett misstänkt brott på något annat sätt än vad som avses i 1 mom., om de villkor för att avstå från åtgärder som anges i 9 § 1 mom. inte uppfylls. Dessutom anges i 3 mom. att en målsägande som har gjort en anmälan om brott ska få en skriftlig bekräftelse av anmälan, som innehåller de grundläggande uppgifterna om anmälan och om det brott eller den händelse som har anmälts.

Genom 3 kap. 1 § 3 mom. i förundersökningslagen har man genomfört artikel 5.1 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU om brottsoffers rättigheter och stöd till och skydd av brottsoffer. Enligt artikel 5.1 ska medlemsstaterna säkerställa att brottsoffer får en skriftlig bekräftelse av den formella brottsanmälan som de har gjort till en medlemsstats behöriga myndighet med uppgift om de grundläggande aspekterna av brottet i fråga.

I 3 kap. 9 § 1 mom. i förundersökningslagen sägs det att om ett brott inte kan förutses medföra strängare straff än böter och brottet bedömt som en helhet ska anses vara uppenbart obetydligt, behöver förundersökning av brottet inte göras och får en förundersökning som redan har inletts läggas ned, om målsäganden inte har några anspråk i saken. Någon skyldighet att registrera en brottsanmälan föreligger alltså inte när förundersökningsmyndigheten får kännedom om brottet på något annat sätt än genom anmälares anmälan och de ovannämnda villkor för att avstå från åtgärder som anges i 9 § 1 mom. uppfylls. Det tillägg som föreslås i paragrafen ändrar inte till denna del det gällande rättsläget.

Den sista meningen i det gällande 1 mom. innehåller redan för närvarande en omfattande hänvisningsbestämmelse, enligt vilken vid undersökningen utöver denna lag tillämpas vad som föreskrivs om förundersökning i brottmål. En skyldighet att registrera en anmälan föreligger således redan nu genom den nämnda hänvisningen, och det föreslagna tillägget ändrar inte rättsläget. Eftersom den nuvarande hänvisningen i paragrafen är mycket omfattande kan det orsaka tolkningssvårigheter, särskilt med beaktande av att de som tillämpar paragrafen i regel inte är personer med juristutbildning. Syftet med det föreslagna tillägget är således att uttryckligen

betona skyldigheten att registrera anmälan och samtidigt entydigt föreskriva att skyldigheten uttryckligen gäller den disciplinära förman som beslutar om att undersökning ska inledas. Syftet med tillägget är således att förtydliga regleringen för dem som ska tillämpa bestämmelserna. För att den i 3 kap. 1 § 3 mom. i förundersökningslagen föreskrivna skyldigheten att lämna ut en kopia av brottsanmälan ska kunna fullgöras, bör skyldigheten att registrera en anmälan om brott vara enhetlig i fråga om samtliga förundersökningsmyndigheter.

Den föreslagna accentueringen av skyldigheten att registrera en brottsanmälan syftar inte heller till att utvidga registreringskyldigheten till att omfatta registrering av sådana mindre förseelser som en disciplinär förman upptäcker och för vilka det exempelvis direkt ges en anmärkning. Sådana gärningar kan vara t.ex. brott mot klädesbestämmelserna, som inte har haft inverkan på disciplin och ordning eller tjänstgöringssäkerheten, en mindre avvikelse från tilltal, hälsning eller andra motsvarande bestämmelser som gäller den militära ordningen eller ett mindre brott mot de bestämmelser som meddelats om förvaringen av den utrustning som ställts till militärpersonens förfogande. I praktiken rör det sig om gärningar som saknar målsägande, och därför behöver någon kopia av brottsanmälan inte lämnas ut.

28 a §. Förundersökning på huvudstabens initiativ. Paragrafen är ny. I paragrafen föreslås bestämmelser om huvudstabens assessors och undersökningsledares självständiga rätt att besluta att förundersökning ska göras. Enligt gällande bestämmelser kan endast den disciplinära förmannen besluta att förundersökning ska göras, och huvudstaben har inte behörighet att på eget initiativ inleda förundersökning.

Alla misstänkta militära brott kommer inte till den behöriga disciplinära förmannens kännedom. Eftersom en militär organisation är ett hierarkiskt system kan detta även sätta en högre tröskel än normalt för att anmäla brottsliga eller lagstridiga handlingar som begåtts av exempelvis en militärperson av högre rang. Huvudstabens bristande behörighet har aktualiserats i olika fall där huvudstabens juridiska avdelning har underrättats om ett misstänkt brott där tröskeln för förundersökning redan kan anses ha överskridits. I de fallen har man varit tvungen att överföra beslutsfattandet i ärendet till den behöriga disciplinära förmannen, som kan ha varit ovillig att vidta åtgärder. I vilket fall som helst tar överföringen och prövningen av ett ärende tid, vilket försämrar förutsättningarna att utreda det misstänkta brottet. Det kan vara fråga om flera veckors fördröjningar. Det kan även röra sig om ett militärt brottmål där en förundersökningsmyndighet har avslöjat brottet men där beslutet om att inleda förundersökning fattas av den behöriga disciplinära förmannen.

Situationen kan också vara den att den disciplinära förmannen har beslutat att inleda förundersökning och göra en begäran om undersökning hos huvudstaben i ett ärende där det inte finns anledning att misstänka ett brott. Förutsättningarna för förundersökning har således utretts bristfälligt. Det enda alternativet för huvudstabens undersökningsledare i sådana fall är att göra en framställning om begränsning till åklagaren eller att avsluta förundersökningen i enlighet med 41 § 3 mom.

En stor utmaning under de senaste åren har varit i vilken mån den disciplinära förmannen kan utreda förutsättningarna för förundersökning. Den disciplinära förmannen kan t.ex. ha underrättats om ett ärende som kräver att man utreder förutsättningarna för förundersökningen, eller också har en anmälan lämnats till huvudstaben, som har sett sig föranledd att överföra ärendet till den disciplinära förmannen för utredning. Truppförbanden har i praktiken inte kompetens för åtgärder av detta slag, utan de har anlitat huvudstabens juridiska avdelning i sådana frågor.

Inte heller polisen kan besluta att inleda förundersökning i fråga om ett militärt brott, utan beslutet fattas alltid av den behöriga disciplinära förmannen. I polisens utredningar av militära

RP 61/2021 rd

brott är den disciplinära förmannens beslut de facto ofta endast en formalitet, eftersom samtliga parter är på det klara med att polisen kommer att göra förundersökningen.

I den nya paragrafen föreslås bestämmelser om att Försvarmaktens assessor och den militärjurist som är huvudstabens undersökningsledare ska ha rätt att besluta om inledande av förundersökning på det sätt som föreskrivs i 3 kap. 3 § i förundersökningslagen. Huvudstaben ska med stöd av bestämmelsen också kunna utreda förutsättningarna för förundersökning på det sätt som närmare föreskrivs i förundersökningslagen. I fråga om när förundersökning inte behöver göras och när förundersökningen får läggas ned samt i fråga om begränsning av förundersökningen gäller vad som föreskrivs i förundersökningslagen. Bestämmelser om avslutande av förundersökning finns i 41 § i denna lag.

Den befogenhet som föreslås för assessorer och undersökningsledare avses till sin natur vara parallell med befogenheten för disciplinära förmän och komplettera den befogenhet för disciplinära förmän som föreskrivs i 27 §. Det förfarande som avses i bestämmelsen är avsett att vara ett undantagsförfarande som ska tillämpas relativt sällan. Förfarandet undanröjer eller minskar inte till någon del den disciplinära förmannens ansvar för att göra förundersökning enligt 27 §. Det kommer alltså fortfarande att vara den berörda disciplinära förmannen som ska ansvara för att förundersökning inleds.

Om beslut om att inleda förundersökning fattas vid huvudstaben, ska enligt förslaget den disciplinära förmannen underrättas om beslutet, om detta inte äventyrar genomförandet av förundersökningen. Att underrätta om att undersökning inleds ska vara huvudregeln, medan det ska vara en exceptionell åtgärd att inte underrätta om saken. En sådan situation kan föreligga exempelvis när en disciplinär förmän själv är misstänkt för brott. Även då bör man överväga att underrätta den misstänkta disciplinära förmannens disciplinära förmän. För att undersökningen ska kunna tryggas ska dock undersökningsledaren alltid göra avvägningen av om underrättelsen ska ges. Syftet med underrättelsen om att förundersökning inleds är att undvika situationer med överlappande förundersökningsåtgärder. Utöver den anmälningsskyldighet som föreskrivs i denna lag ska hänsyn fortfarande även tas till utredningsledarens skyldighet enligt 3 kap. 6 § i förundersökningslagen att underrätta tjänstemannens chef om att förundersökning inleds och till skyldigheten enligt 6 kap. 7 § i samma lag att när en militärperson grips, hämtas eller frigges meddela detta till chefen för den administrativa enhet där militärpersonen tjänstgör. Enligt detaljmotiveringen till regeringens proposition som gällde 3 kap. 6 § i förundersökningslagen (RP 222/2010 rd, s. 190) bör anmälan innehålla så pass tillräckliga uppgifter om det misstänkta brottet att man hos myndigheten kan göra en prövning av tjänstemannarättsliga åtgärder eller fullgörande av tjänsteuppgifterna. Paragrafen berättigar enligt förslaget till att lämna och ta emot uppgifter av detta slag. Den anmälan som avses i den föreslagna paragrafen ska innehålla samma uppgifter.

I 2 mom. föreslås en hänvisning till 35 §, enligt vilken huvudstaben fortfarande kan göra förundersökning även på begäran av en disciplinär förmän. Dessutom ska åklagaren fortfarande ha rätt att förordna att förundersökning ska göras.

28 b §. Förundersökning på polisens initiativ. Paragrafen är ny. I den föreslås bestämmelser om polisens självständiga rätt att besluta om förundersökning på det sätt som föreskrivs i förundersökningslagen. Paragrafen motsvarar den föreslagna 28 a § som gäller förundersökning på huvudstabens initiativ. Enligt gällande bestämmelser kan endast den disciplinära förmannen besluta att förundersökning ska göras, och polisen har inte behörighet att självständigt inleda förundersökning av ett militärt brott.

På motsvarande sätt som i den föreslagna 28 a § ska polisen underrätta den disciplinära förmanen eller huvudstaben om att förundersökning inleds, om detta inte äventyrar genomförandet av förundersökningen. Att underrätta om att undersökning inleds ska vara huvudregeln, medan det ska vara en exceptionell åtgärd att inte underrätta om saken. Syftet med anmälningsskyldigheten är att förbättra samarbetet mellan myndigheterna och förbättra informationsutbytet mellan två olika förundersökningsmyndigheter. Utöver den anmälningsskyldighet som föreskrivs i denna lag ska hänsyn fortfarande även tas till utredningsledarens skyldighet enligt 3 kap. 6 § i förundersökningslagen att underrätta tjänstemannens chef om att förundersökning inleds och till skyldigheten enligt 6 kap. 7 § i samma lag att när en militärperson grips, hämtas eller frigges meddela detta till chefen för den administrativa enhet där militärpersonen tjänstgör. I fråga om innehållet i anmälningsskyldigheten hänvisas det till det som konstateras i samband med den föreslagna 28 a §.

Enligt den föreslagna paragrafen kan underrättelsen också lämnas till huvudstaben. Att den disciplinära förmanen underrättas ska vara det primära tillvägagångssättet, men i vissa situationer ska det anses vara motiverat att polisen underrättar huvudstaben om att förundersökning inleds. Detta kan vara fallet exempelvis när det är svårt för polisen att klarlägga vem som är ett enskilt truppförbands disciplinära förman. Det kan t.ex. vara fråga om en övning med deltagare från flera olika enheter och där det i samband med utredningen av vem som är den disciplinära förmanen kan finnas risk för att information om förundersökningen sprids på ett sätt som äventyrar genomförandet av undersökningen.

35 §. Förundersökning som görs av huvudstaben. Det föreslås att 1 mom. ändras så att i bestämmelsen beaktas den föreslagna nya 28 a §. Huvudstaben ska således kunna göra förundersökning på begäran av en disciplinär förman eller efter beslut av en tjänsteman som avses i 28 a §. Dessutom görs lagtekniska ändringar i paragrafen.

36 §. Huvudstabens tjänstemän som sköter förundersökning. Till paragrafen fogas ett nytt 4 mom., där det föreslås bestämmelser om att vid förundersökning som görs av huvudstaben ska undersökningsledaren vara en anhållningsberättigad tjänsteman som avses i 1 mom. Den föreslagna kompletteringen motsvarar sättet på vilket bestämmelsen redan de facto har tillämpats, men för tydlighetens skull föreslås det entydiga bestämmelser om saken i lagen. Enligt 28 § 4 mom. i den gällande lagen kan en disciplinär förman begära att tjänstemän som avses i 36 § ska göra förundersökning. När undersökningen överförs till huvudstaben är den ovannämnda tjänsteman som avses i 36 § också undersökningsledare. Enligt 36 § 1 mom. utövar försvarsmaktens assessor och en militärjurist de befogenheter som har föreskrivits för en polisman som hör till befälet och för en anhållningsberättigad tjänsteman.

Bestämmelsen överensstämmer med motsvarande bestämmelser som gäller andra förundersökningsmyndigheter. Enligt 2 kap. 9 § i lagen om brottsbekämpning inom Gränsbevakningsväsendet (108/2018) ska vid förundersökning som görs av Gränsbevakningsväsendet undersökningsledaren vara en anhållningsberättigad tjänsteman. På motsvarande sätt ska enligt 2 kap. 4 § i lagen om brottsbekämpning inom Tullen (623/2015) förundersökning som görs av Tullen ledas av en sådan anhållningsberättigad tjänsteman vid Tullen som avses i 2 kap. 9 § 1 mom. 2 punkten i tvångsmedelslagen.

38 a §. Polisens, Gränsbevakningsväsendets och Tullens handräckning till Försvarsmakten. Paragrafen är ny. I den föreslås bestämmelser om Försvarsmaktens rätt att få handräckning av polisen, Gränsbevakningsväsendet och Tullen. Lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten innehåller för närvarande inga bestämmelser om Försvarsmaktens rätt att få handräckning av andra myndigheter. Inte heller i lagen om försvarsmakten finns det några bestämmelser om Försvarsmaktens rätt att få handräckning. I 38 § i den gällande lagen

RP 61/2021 rd

finns bestämmelser om assistans av polisen och samverkan med polisen. Enligt bestämmelsen gäller den assistans som polisen ger sådana situationer där huvudstaben inte har befogenhet sköta ett uppdrag enligt 35 §. Polisen kan enligt 38 § på en skriftlig begäran av en tjänsteman som nämns i lagen utföra en sådan åtgärd som huvudstaben inte har befogenhet att utföra. Den ovan beskrivna bestämmelsen kan leda till en situation där huvudstaben i ett enskilt fall skulle ha behörighet att utföra en åtgärd men saknar tillräcklig sakkunskap eller tillräckliga resurser. Då kan polisen enligt bestämmelsen inte ge assistans.

Enligt 38 § 3 mom. i den gällande lagen utförs ett uppdrag enligt 35 § i samverkan med polisen, när sakens natur kräver det. Syftet med den gällande lagen har varit att göra samarbetet mellan polisen och huvudstaben inom brottsbekämpningen flexibelt, men avsaknaden av en tydlig definition av begreppen assistans eller handräckning och samverkan med polisen kan medföra praktiska problem.

Syftet med den föreslagna 38 a § är att förtydliga definitionen av assistans eller handräckning av polisen och samverkan med polisen samt att effektivisera användning av myndigheternas resurser. I praktiken kan det röra sig om handräckning av polisen eller av andra brottsbekämpande myndigheter t.ex. för att höra en person.

Enligt 1 mom. i den föreslagna paragrafen ska Försvarsmakten ha rätt att av polisen, Gränsbevakningsväsendet och Tullen få behövlig handräckning för att utföra en i lagen föreskriven uppgift med anknytning till utredning av brott. En förutsättning för handräckning ska vara att handräckningen kan ges utan att detta äventyrar utförandet av polisens, Gränsbevakningsväsendets och Tullens övriga uppgifter. Förutsättningen syftar till att det ska tas hänsyn till att inte skötseln av vare sig polisens, Gränsbevakningsväsendets eller Tullens huvudsakliga uppgifter äventyras. Syftet med handräckning är att bistå en annan myndighet så att den myndigheten ska kunna utföra den uppgift som ankommer på den och som den inte har eller kan lösgöra tillräckliga resurser för. Handräckningen får dock inte leda till att skötseln av den myndighetens egna uppgifter förhindras eller fördröjs.

Avsikten är att handräckning enligt bestämmelsen ska kunna gälla endast sådana uppgifter med anknytning till brottsutredning som enligt lagen hör till Försvarsmakten, exempelvis utförande av åtgärder i samband med förundersökning. I praktiken kan detta innebära att polisen utför exempelvis enskilda förhör eller använder tvångsmedel såsom exempelvis genomsökning av utrustning. Polisen, Gränsbevakningsväsendet och Tullen ska för utförandet av en uppgift som hör till Försvarsmakten ge sådan behövlig handräckning som de har befogenheter att ge.

Den assistans av polisen som anges i 38 § i den gällande lagen gäller endast assistans till huvudstaben, men enligt den föreslagna bestämmelsen ska också andra förvaltningsenheter inom Försvarsmakten ha rätt att få handräckning. I praktiken kan både huvudstaben och truppförbanden ha behov av motsvarande handräckning när de utför brottsutredningsuppgifter.

39 §. Överföring av ett uppdrag till polisen. Enligt gällande 39 § har polisen av ett särskilt skäl rätt att på eget initiativ överta ett ärende, där huvudstaben gör förundersökning, för att undersöka det. Enligt paragrafens gällande formulering kan polisen således inte överta undersökningen av ett ärende där undersökningen görs, eller det bestämts att undersökningen ska göras, i ett truppförband. Avgränsningen kan inte anses vara konsekvent med tanke på polisens befogenheter eller ändamålsenlig med tanke på realiseringen av straffansvaret.

Det föreslås därför att paragrafen ändras så att polisen av ett särskilt skäl också ska ha rätt att även överta undersökningen av ett sådant ärende där truppförbandet gör förundersökningen.

Även i detta fall rör det sig om förundersökningar där det redan fattats beslut om inledande av förundersökning.

40 §. Anmälningsskyldighet. I 40 § i den gällande lagen föreskrivs det om en skyldighet för de tjänstemän vid huvudstaben som sköter förundersökning att till polisen anmäla ett brott som avses i 35 §, en åtgärd som de har inlett för att utreda brottet samt utan onödigt dröjsmål om de använder hemliga tvångsmedel som nämns i 37 § för att utreda brottet. Enligt paragrafen beslutar Försvarsmakten tillsammans med polisen vilka brott som omfattas av anmälningsskyldigheten enligt paragrafen samt om anmälningsförfarandet. Uppgifterna får lämnas ut med hjälp av en teknisk anslutning eller annars elektroniskt.

I denna proposition föreslås det att lagens 39 § ändras så att polisen av ett särskilt skäl ska ha rätt överta undersökningen av ett ärende där förundersökningen görs i ett truppförband. Därför föreslås det att också 40 § ändras så att en disciplinär förman ska underrätta polisen om en åtgärd som han eller hon vidtagit för att utreda ett brott. Den föreslagna ändringen ändrar det gällande rättsläget, eftersom de övriga förvaltningsenheterna inom Försvarsmakten inte har någon sådan anmälningsskyldighet enligt den gällande lagen. Försvarsmakten ska tillsammans med polisen komma överens om vilka brott som ska omfattas av anmälningsskyldigheten. Avsikten är att polisen ska underrättas om de allvarligaste militära brotten, inte om vanliga militära brott såsom exempelvis frånvarobrott.

44 §. Rätt att få uppgifter av en privat sammanslutning. Bestämmelserna i 44 § i den gällande lagen motsvarar 4 kap. 3 § 2 mom. i polislagen och innehåller bestämmelser om rätten att få uppgifter bland annat av teleföretag. I den gällande lagen föreskrivs det dock inte om Försvarsmaktens rätt att trots bankhemlighet få uppgifter av andra privata sammanslutningar. Paragrafen föreslås bli ändrad så att den motsvarar bestämmelserna om polisens rätt att få uppgifter av privata sammanslutningar eller personer i 4 kap. 3 § i polislagen.

Det föreslagna 1 mom. är nytt. I momentet föreslås en bestämmelse om att huvudstaben har rätt att av sammanslutningar få sådana uppgifter som behövs för utredning av brott, även om sammanslutningens medlemmar, revisorer, verkställande direktör, styrelsemedlemmar eller arbetstagare är bundna av företagshemlighet, bankhemlighet eller försäkringshemlighet. Enligt 37 § i den gällande lagen gäller i fråga om befogenheterna för de tjänstemän vid huvudstaben som sköter förundersökning i ett sådant uppdrag som avses i 35 § vad som i förundersökningslagen, tvångsmedelslagen eller någon annanstans i lag föreskrivs om en polismans befogenheter vid förundersökning av brott. Den generella hänvisningen till vad som föreskrivs någon annanstans i lag kan anses vara något oklar. Därför har det varit en tolkningsfråga huruvida polisens i 4 kap. 3 § i polislagen föreskrivna rätt att få uppgifter kan tillämpas på sådan brottsutredning som huvudstaben utför. Den föreslagna möjligheten till bankförfrågning behövs särskilt i fråga om bedrägeri- och försäkringsbrott och andra egendomsbrott som huvudstaben utreder.

Det föreslagna 1 mom. motsvarar 4 kap. 3 § 1 mom. i polislagen och det föreslagna 2 mom. motsvarar 44 § i den gällande lagen. För att regleringen ska vara enhetlig föreslås det att paragrafens moment ska stå i samma ordning som i 4 kap. 3 § i polislagen.

94 §. Tillämpning av bestämmelserna i kapitlet. Enligt gällande 94 § tillämpas bestämmelserna i 10 kap. när republikens president i enlighet med 83 § i värnpliktslagen har beslutat om extra tjänstgöring. Sedan paragrafen stiftades har värnpliktslagen ändrats så att det till lagen har fogats en möjlighet att höja beredskapen genom repetitionsövningar som hålls uttryckligen i syfte att höja beredskapen. Bestämmelser om repetitionsövningar som ordnas för att höja beredskapen finns i 32 § 3 mom. i värnpliktslagen. Enligt bestämmelserna kan värnpliktiga som hör till reserven förordnas till en repetitionsövning som avses i 48 § 4 punkten med avvikelse från den

tidsfrist som föreskrivs i 2 mom., när ett tvingande behov som uppstår i Finlands säkerhetspolitiska omgivning förutsätter det. Ett förordnande till en repetitionsövning som ordnas för att höja beredskapen ges för varje enskild värnpliktig för högst 30 dagar åt gången. När beredskapen höjs kan den repetitionsövning som ordnas för att höja beredskapen utgöra en förberedande fas innan värnpliktiga förordnas till extra tjänstgöring, men den kan också användas som ett alternativ till extra tjänstgöring.

Av ovannämnda skäl föreslås det att 94 § ändras så att bestämmelserna i 10 kap. ska tillämpas också när beredskapen höjs och reservister förordnas till tjänstgöring genom repetitionsövningar som ordnas för att höja beredskapen. Efter ändringen motsvarar bestämmelsen bättre den nuvarande modellen för höjning av beredskapen och de olika alternativen inom den. Med tanke på behovet av att tillämpa bestämmelserna i 10 kap. har det ingen betydelse om reservisterna vid en höjning av beredskapen förordnas till extra tjänstgöring eller till en repetitionsövning som ordnas för att höja beredskapen. För tydlighetens skull föreslås det att till paragrafen samtidigt fogas ett uttryckligt omnämnande av att bestämmelserna i kapitlet även ska tillämpas vid försvarstillstånd som avses i lagen om försvarstillstånd.

Samtidigt föreslås det att tillämpningen av kapitlet om allvarliga störningar under normalförhållanden samt undantagsförhållanden graderas så att en del av bestämmelserna blir tillämpliga först när statsrådet i enlighet med beredskapslagen har konstaterat att undantagsförhållanden råder i landet eller republikens president har beslutat om försvarstillstånd genom en förordning som avses i 2 § i lagen om försvarstillstånd. Den gällande bestämmelsen innehåller ingen motsvarande gradering, utan för närvarande kan hela kapitlet tillämpas redan under tiden för extra tjänstgöring. Enligt värnpliktslagen kan värnpliktiga förordnas till extra tjänstgöring redan vid störningar under normalförhållanden.

Enligt förslaget ska lagens 98–100 § samt 103 och 104 § fortfarande tillämpas vid störningar under normalförhållanden. Enligt 98 § kan en sådan tjänsteman vid huvudstaben som har avlagt polisunderbefälsexamen vara undersökningsledare vid förundersökning av ett brott som avses i 35 §. I 99 och 100 § föreskrivs det om befogenheterna för sådana värnpliktiga som vid höjning av beredskapen förordnas till tjänstgöring att utreda brott och påföra disciplinstraff. Genom bestämmelserna utökas således i praktiken antalet personer i militärdisciplinära uppgifter och förundersökningsuppgifter jämfört med situationen under normalförhållanden. Detta är nödvändigt när eventuellt tiotusentals reservister kan komma att förordnas till tjänstgöring. I 103 och 104 § finns bestämmelser om tjänsteansvar respektive skadeståndsansvar för personer som tjänstgör i enlighet med värnpliktslagen när de sköter uppgifter enligt denna lag.

Enligt förslaget ska bestämmelserna i lagens 95–97 § och 101 § tillämpas först under undantagsförhållanden eller vid försvarstillstånd. I 95 § finns bestämmelser om förhöjning av maximumstrafen för disciplinstraff. Enligt 96 § får, med avvikelse från vad som gäller under normalförhållanden, samtliga militärpersoner påföras alla disciplinstraff. Enligt 97 § får kommandören för en truppenhet påföra samtliga disciplinstraff utom arrest medan chefen för en grundenhet får meddela utgångsförbud för högst 15 dygn. I 101 § finns bestämmelser om snabbare verkställighet av disciplinstraff än normalt. I praktiken möjliggör de nämnda bestämmelserna således strängare straffpraxis än under normalförhållanden, vilket kan anses vara motiverat under undantagsförhållanden och vid försvarstillstånd. Viktigare än att höja beredskapen i tidigare skede är emellertid att säkerställa tillräckliga personalresurser, och det finns ännu inte något motsvarande behov av strängare straff.

Bestämmelsen preciseras samtidigt så att kapitlet ska tillämpas endast under sådana undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten i beredskapslagen. Bestämmelserna i kapitlet blir således tillämpliga endast när det är fråga om ett mot Finland riktat väpnat angrepp eller annat

så allvarligt angrepp att det kan jämföras med ett väpnat angrepp och förhållandena omedelbart efter angreppet, eller om ett mot Finland riktat avsevärt hot om väpnat angrepp eller om annat så allvarligt angrepp att det kan jämföras med ett väpnat angrepp. Andra undantagsförhållanden som avses i 3 § i beredskapslagen ska inte påverka huvudstabens befogenheter inom brottsbekämpningen.

98 §. Befogenheter för tjänstemän vid huvudstaben som sköter förundersökning. I paragrafen föreskrivs om befogenheterna för en så kallad begränsad undersökningsledare under sådana undantagsförhållanden och allvarliga störningar under normalförhållanden som avses i kapitlet. Syftet med regleringen är att säkerställa att Försvarsmakten har ett tillräckligt antal behöriga undersökningsledare i sådana situationer där den militära försvarsberedskapen höjs genom att ett betydande antal reservister förordnas till tjänstgöring. Antalet brott som behöver utredas kommer oundvikligen att öka avsevärt under sådana undantagsförhållanden och allvarliga störningar under normalförhållanden som avses i 10 kap. Dessutom kommer behovet av att upprätthålla militär disciplin och ordning att accentueras ytterligare jämfört med situationen under normalförhållanden.

Enligt den gällande paragrafen kan en sådan tjänsteman vid huvudstaben som har avlagt polisunderbefälsexamen vara undersökningsledare i ett sådant uppdrag som avses i 35 §. Det föreslås att paragrafen kompletteras så att också en sådan tjänsteman vid huvudstaben som inte har avlagt polisunderbefälsexamen kan vara undersökningsledare, om han eller hon uppfyller behörighetsvillkoren för överkonstaplar eller kriminalöverkonstaplar enligt de bestämmelser som utfärdats med stöd av 15 § i polisförvaltningslagen (110/1992).

Enligt 15 § 1 mom. i polisförvaltningslagen utfärdas bestämmelser om tjänsterna vid polisen, förordnandet till tjänsterna och de särskilda behörighetsvillkoren för tjänsterna genom förordning av statsrådet, om inte något annat följer av polisförvaltningslagen eller av statstjänstemannalagen (750/1994). Med stöd av bestämmelsen har statsrådet utfärdat polisförvaltningsförordningen (158/1996). Enligt 16 § 1 mom. 17 punkten i förordningen är behörighetsvillkoren för överkonstaplar och kriminalöverkonstaplar specialiseringsstudier för polisunderbefäl, polisunderbefälsexamen, avlagd A-del av polisbefälsexamen, tjänsteexamen för polisunderbefäl, högskoleexamen utöver grundexamen för polis eller tjänsteexamen för polismanskap, eller högskoleexamen och förtrogenhet med polisväsendet.

Den föreslagna bestämmelsen motsvarar i sak 2 kap. 2 § i förundersökningslagen, enligt vilken en kriminalöverkonstapel eller överkonstapel får vara undersökningsledare vid förundersökning som görs av polisen, om det finns grundad anledning till det utifrån ärendets art eller av något annat motsvarande skäl. Det är inte nödvändigt att i bestämmelsen inkludera de krav som avser ärendets art eller något annat särskilt skäl som ingår i 2 kap. 2 § i förundersökningslagen, eftersom bestämmelsen i vilket fall som helst avses bli tillämpad endast under undantagsförhållanden och vid allvarliga störningar under normalförhållanden. Dessa kan i alla händelser redan i sig anses utgöra ett särskilt skäl att komplettera Försvarsmaktens undersökningsresurser jämfört med normal förhållanden.

En i bestämmelsen avsedd tjänsteman som har befogenheter att arbeta som begränsad undersökningsledare är inte en anhållningsberättigad tjänsteman, och har därför inte alla motsvarande undersökningsbefogenheter som en i 36 § 1 mom. 1 punkten avsedd undersökningsledare har. Till denna del motsvarar bestämmelsen det gällande rättsläget.

128 §. Övervakning som försvarsministeriet utför. Enligt 68 § 1 mom. i grundlagen svarar varje ministerium inom sitt ansvarsområde för att förvaltningen fungerar som sig bör. Bestämmelser om den övervakning av Försvarsmaktens brottsbekämpning som försvarsministeriets utför finns

i 128 § i denna lag. Enligt 1 mom. ska det protokoll som upprättas över användningen av hemliga tvångsmedel enligt 37 § och användningen av hemliga metoder för inhämtande av information enligt 89 § 1 mom. lämnas till försvarsministeriet. Enligt 2 mom. ska försvarsministeriet ges uppgifter om frågor med anknytning till försvarsmaktens brottsbekämpning vilka är samhällselig eller ekonomiskt betydelsefulla eller tillräckligt allvarliga för att betraktas som betydelsefulla.

Utförandet av den ovan beskrivna tillsynsuppgiften har försvårats av att försvarsministeriet inte enligt gällande lagstiftning har rätt att få uppgifter trots sekretessbestämmelserna. Det föreslås därför att till 2 mom. fogas en bestämmelse om att försvarsministeriet trots sekretessbestämmelserna har rätt att få de uppgifter som anges i 2 mom. Genom preciseringen blir den övervakning som försvarsministeriet utför smidigare. Försvarsministeriet kommer således att kunna ges uppgifter om exempelvis pågående förundersökningar trots sekretessbestämmelserna. Dessutom görs lagtekniska ändringar i paragrafen. I övrigt motsvarar paragrafen de gällande bestämmelserna.

130 a §. *Tjänstemärke, skyldighet att ange ställning som tjänsteman samt identifiering i fråga om tjänstemän som sköter brottsbekämpningsuppdrag inom försvarsmakten.* Paragrafen är ny. I paragrafen föreslås bestämmelser om tjänstemärket för tjänstemän som sköter förundersökning och uppgifter för förebyggande och avslöjande av brott inom Försvarsmakten. De tjänstemän vid huvudstaben som sköter förundersökning och uppgifter för förebyggande och avslöjande av brott inom Försvarsmakten använder de facto redan för närvarande tjänstemärke, men användningen av tjänstemärket grundar sig inte på författningar. Tjänstemärket är särskilt viktigt för att identifiera de tjänstemän som sköter brottsutredningar, eftersom de inte använder uniform i sitt uppdrag. Tjänstemärket har också rättslig betydelse bland annat vid klarläggandet av om tjänsteåtgärderna är lagenliga. Därför är det skäl att komplettera lagen genom behövliga bestämmelser om tjänstemärket. Motsvarande bestämmelser om polisens tjänstemärke finns i 1 kap. 8 § och 9 kap. 10 § i polislagen och om en gränsbevakningsmans tjänstetecken i 24 § i lagen om gränsbevakningsväsendets förvaltning.

Paragrafen motsvarar till sitt innehåll i huvudsak bestämmelserna om säkerhetsmäns tjänstetecken i 18 d § i lagen om försvarsmakten. Enligt 1 mom. ska bestämmelser om tjänstemärkets tekniska egenskaper och utformning utfärdas genom förordning av försvarsministeriet. Tjänstemännen ska medföra tjänstemärket vid utförandet av tjänsteuppdrag. Enligt 2 mom. ska en tjänsteman vid huvudstaben som sköter förundersökning vid behov presentera sig som en i 1 mom. avsedd tjänsteman för den som är föremål för en åtgärd och på begäran visa upp sitt tjänstemärke, om presentationen eller uppvisandet kan ske utan att åtgärden äventyras.

För att presentera sig som tjänsteman ska det för en tjänsteman vid huvudstaben som utför förundersökning och uppgifter för förebyggande och avslöjande av brott inom Försvarsmakten räcka med att tjänstemannen muntligen anger sin ställning. Presentationen ska också kunna ske utan begäran genom att tjänstemannen visar upp sitt tjänstemärke. Tjänstemärket ska på begäran alltid visas upp, om detta kan ske utan att åtgärden äventyras.

Enligt 3 mom. ska Försvarsmakten se till att den tjänsteman som har utfört ett tjänsteuppdrag vid behov kan identifieras. Identifieringen av en tjänsteman som utfört ett tjänsteuppdrag, i praktiken närmast namnet och tjänsteställningen, hänför sig i synnerhet till möjligheterna att utreda tjänsteåtgärdernas lagenlighet.

7.2 Lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi

6 §. Syftet med fullgöranderapporter. Det föreslås att 1 mom. 11 punkten i paragrafen kompletteras så att Enheten för utredning av grå ekonomi ska kunna utarbeta en fullgöranderapport också till stöd för Försvarmaktens verksamhet vid förebyggande och utredning av brott.

I fråga om utredning av brott gäller den föreslagna ändringen i praktiken endast förundersökning som görs av huvudstaben. Bestämmelser om huvudstabens brottsutredningsuppgifter finns i 35 § i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarmakten. Huvudstaben är en central aktör i Försvarmaktens korruptionsbekämpning. Huvudstaben har i förundersökningsuppdrag behov av att få en övergripande bild av organisationen och organisationsanknutna personer, i synnerhet vid misstanke om brott vid olika upphandlingar inom försvarmakten. Med hjälp av fullgöranderapporterna kan man få en för undersökningen relevant ekonomisk helhetsbild av dem som är föremål för utredningen och information om deras inbördes ekonomiska kopplingar och ägarförhållanden.

Bestämmelser om huvudstabens rätt att få uppgifter av en annan myndighet för att utföra ett förundersökningsuppdrag finns i 43 § i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarmakten. Enligt den paragrafen har huvudstaben rätt att av en myndighet samt av en sammanslutning och person som har anförtrots en offentlig uppgift, avgiftsfritt och trots sekretessbestämmelserna få de uppgifter och handlingar som behövs för att ett uppdrag enligt 35 § ska kunna utföras, om inte lämnande av sådana uppgifter eller handlingar till huvudstaben eller användningen av uppgifterna som bevis har förbjudits eller begränsats i lag.

Bestämmelser om Försvarmaktens uppgifter i samband med förebyggande och avslöjande av brott finns i 86 § i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning. I Försvarmaktens verksamhet för att förebygga och avslöja brott sörs det för att brott som anknyter till underrättelseverksamhet som riktar sig mot Finland på det militära försvarets område och till sådan verksamhet som äventyrar syftet med det militära försvaret förebyggs och avslöjas. I verksamheten förhindras och avslöjas således sådan i Finlands strafflag (39/1889) kriminaliserad informationsinhämtning som främmande stater bedriver i Finland. För att förebygga och avslöja exempelvis spioneri eller olovlig underrättelseverksamhet behöver man ofta skapa en övergripande bild av organisationen och av de organisationsanknutna personerna. En ekonomisk helhetsbild av verksamheten, de ekonomiska kopplingarna och ägarförhållandena kan vara avgörande information bland annat vid bedömningen av affärsverksamhetens faktiska karaktär. Bestämmelser om Försvarmaktens rätt att av få uppgifter av en annan myndighet för att förebygga och avslöja brott finns i 92 § i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarmakten. Enligt bestämmelsen har huvudstaben rätt att av en myndighet samt av en sammanslutning och person som har anförtrots en offentlig uppgift, avgiftsfritt och trots sekretessbestämmelserna få de uppgifter och handlingar som behövs för att ett uppdrag enligt 86 § 1 mom. ska kunna utföras, om inte lämnande av sådana uppgifter eller handlingar till huvudstaben eller användningen av uppgifterna som bevis har förbjudits eller begränsats i lag.

Avsikten är att fullgöranderapporterna ska utarbetas på samma villkor som för andra myndigheter som utför brottsbekämpning. En fullgöranderapport ska således kunna utarbetas till stöd för Försvarmaktens verksamhet vid förebyggande och utredning av brott, när åtgärden gäller ett brott för vilket det föreskrivna maximistraffet är fängelse i minst ett år och brottet misstänks ha begåtts inom organisationens verksamhet eller genom att organisationen har utnyttjats.

7.3 Lagen om gränsbevakningsväsendets förvaltning

31 §. Tillämpning av bestämmelserna om militära brott. Det föreslås att 4 mom. ändras så att det till momentet fogas en hänvisning till de tjänstemän vid Gränsbevakningsväsendet som ska vara behöriga att fatta beslut enligt 28 a § i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten. Dessutom görs lagtekniska ändringar i paragrafen.

I den föreslagna 28 a § i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten föreslås bestämmelser om att huvudstabens assessor och undersökningsledare ska ha självständig rätt att besluta om förundersökning. Eftersom Gränsbevakningsväsendets organisation avviker från Försvarsmaktens organisation finns i 31 § 4 mom. i lagen om gränsbevakningsväsendets förvaltning ett bemyndigande att genom förordning av statsrådet utfärda bestämmelser om de tjänstemän som i Gränsbevakningsväsendets organisation har rätt att fatta vissa beslut och vidta vissa åtgärder enligt lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten. Således ska det i fortsättningen genom förordning av statsrådet föreskrivas även om de tjänstemän som på motsvarande sätt som huvudstabens assessor och undersökningsledare ska ha självständig rätt att i de situationer som avses i 28 a § i den föreslagna lagen besluta om förundersökning i fråga om militärpersoner som tjänstgör vid Gränsbevakningsväsendet.

Den föreslagna ändringen förutsätter att statsrådets förordning om gränsbevakningsväsendet (651/2005) ändras. Till förordningen bör det fogas en bestämmelse om den tjänsteman eller de tjänstemän som utöver den disciplinära förmannen kan fatta beslut om att inleda förundersökning vid Gränsbevakningsväsendet. Avdelningschefen vid juridiska avdelningen vid staben för Gränsbevakningsväsendet är den tjänsteman i Gränsbevakningsväsendets organisation som med hänsyn till sin ställning och utbildning vore lämplig att fatta beslut enligt 28 a § i den föreslagna lagen. Det årliga antalet militära brott vid Gränsbevakningsväsendet är mindre än vid Försvarsmakten, och det är därför sannolikt att det sällan kommer att uppstå något behov av att fatta beslut enligt den föreslagna 28 a §. Av de orsaker som anges i motiveringen till den föreslagna 28 a § är det dock ändamålsenligt att även hos Gränsbevakningsväsendet skapa beredskap för denna eventualitet. Utöver den disciplinära förmannen bör dessutom den juridiska sektorn vid staben för Gränsbevakningsväsendet ha separata befogenheter att inleda förundersökning, men eftersom antalet fall är ringa ska beslutsfattandet kunna koncentreras till avdelningschefen vid juridiska avdelningen.

8 Bestämmelser på lägre nivå än lag

I propositionen föreslås det att det till lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten fogas en ny bestämmelse om tjänstemärket för de tjänstemän som sköter Försvarsmaktens brottsbekämpningsuppdrag. Närmare bestämmelser om tjänstemärket ska enligt förslaget utfärdas genom förordning av försvarsministeriet. Det föreslås att 31 § 4 mom. i lagen om gränsbevakningsväsendets förvaltning ändras så att närmare bestämmelser om Gränsbevakningsväsendets tjänstemän enligt den föreslagna 28 a § i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten får utfärdas genom förordning av statsrådet. Den föreslagna ändringen förutsätter att statsrådets förordning om gränsbevakningsväsendet ändras. Propositionen innehåller inga andra nya bemyndiganden att utfärda förordning och inte heller förslag till ändringar i de gällande bemyndigandena att utfärda förordning.

9 Ikraftträdande

Det föreslås att lagarna träder i kraft den 1 juli 2021.

Att den gällande lagen saknar bestämmelser om i synnerhet inledande av förundersökning samt handräckning försvårar brottsutredningen vid Försvarmakten. Det är önskvärt att de föreslagna ändringarna kan träda i kraft så snart som möjligt.

10 Förhållande till andra propositioner

10.1 Samband med andra propositioner

I samband med beredningen av propositionen har man även dryftat den omständigheten att Försvarmaktens och i synnerhet huvudstabens behörighet att göra undersökning omfattar endast vissa brottsrubriceringar. Enligt 1 § 3 mom. i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarmakten får i ett militärdisciplinförfarande en sådan gärning undersökas där det finns skäl att misstänka att en person som lyder under ett militärdisciplinförfarande har gjort sig skyldig till ett brott som avses i 2 § i militära rättegångslagen. Även i 27 och 35 § hänvisas det till 2 § i militära rättegångslagen i fråga om Försvarmaktens behörighet att göra undersökning. I 2 § i militära rättegångslagen finns en uttömmande och till många delar bristfällig förteckning över de brottsrubriceringar som kan behandlas som militära rättegångsärenden. Förteckningen begränsar således genom de ovannämnda hänvisningarna Försvarmaktens behörighet att göra förundersökning. Om det i samband med en och samma gärningshelhet undersöks såväl sådana brottsrubriceringar som ingår i förteckningen som sådana rubriceringar som inte ingår i den, är Försvarmakten inte behörig att undersöka helheten, utan den ska överföras till polisen för att undersökas.

Den ovan beskrivna begränsade behörigheten kan anses vara en betydande brist med tanke på en ändamålsenlig organisering av förundersökningar. Denna regeringsproposition innehåller dock inga förslag till bestämmelser om detta, utan avsikten är att bristen i första hand ska avhjälpas med den regeringsproposition som är under beredning vid justitieministeriet och som innehåller förslag till lag om ändring av militära rättegångslagen. I utkastet till proposition föreslås det att lagens 2 § ändras så att förteckningen i 2 mom. över brottsrubriceringar som behandlas i militärt rättegångsförfarande helt och hållet stryks. Enligt det föreslagna nya 2 § 2 mom. i militära rättegångslagen ska åtal mot en soldat för en gärning för vilken straff föreskrivs i strafflagen behandlas som ett militärt rättegångsärende. En förutsättning ska vara att gärningen har riktat sig mot försvarmakten eller mot någon annan soldat. Som ett militärt rättegångsärende ska också behandlas åtal mot en soldat för en gärning som har begåtts vid fullgörandet av ett tjänstgöringsuppdrag, dock inte om gärningen har riktat sig mot en civilperson. Enligt förslaget ska som ett militärt rättegångsärende dock inte handläggas åtal för en gärning för vilken det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i över fyra år.

Genom den ovannämnda ändringen av 2 § i militära rättegångslagen utvidgas också huvudstabens behörighet att göra undersökning till att omfatta sådana brottsrubriceringar som inte ingår i förteckningen i den gällande bestämmelsen. Ändringen är ändamålsenlig ur förundersökningsmyndigheternas synvinkel, och den minskar behovet av att överföra sådana gärningshelheter till polisen för undersökning som det vore mer ändamålsenligt att Försvarmakten undersöker.

11 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

Propositionen innehåller inga sådana förslag till bestämmelser som skulle påverka de grundläggande lösningarna i militärdisciplinsystemet. Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande GrUU 27/2013 rd bedömt förhållandet mellan den gällande lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarmakten och grundlagen och de internationella människorättsförpliktelser som är bindande för Finland.

RP 61/2021 rd

I 10 kap. i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten föreskrivs det om försvarsmaktens brottsbekämpning under undantagsförhållanden och vid allvarliga störningar under normalförhållanden. Bestämmelser som är av betydelse med tanke på systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna finns i synnerhet i kapitlets 95 och 96 §, som möjliggör påförande av strängare straff än under normalförhållanden.

Enligt gällande 94 § tillämpas bestämmelserna i 10 kap. när republikens president i enlighet med 83 § i värnpliktslagen har beslutat om extra tjänstgöring. Bestämmelsen kan inte anses vara särskilt lyckad, eftersom den inte förefaller göra det möjligt att alls tillämpa bestämmelserna i kapitlet under undantagsförhållanden eller vid försvarstillstånd när det inte har beslutats om extra tjänstgöring enligt 83 § i värnpliktslagen. Kapitlets namn och förarbetena tyder emellertid på att bestämmelserna i kapitlet är avsedda att tillämpas under undantagsförhållanden också i ett sådant fall (RP 30/2013 rd, s. 90). I propositionen föreslås det att paragrafen preciseras avsevärt. Det föreslås att bestämmelserna i kapitlet ska tillämpas i flera steg i enlighet med proportionalitetsprincipen, och att paragrafen samtidigt kompletteras så att en del av bestämmelserna i kapitlet blir tillämpliga också vid sådana i 32 § 3 mom. värnpliktslagen avsedda repetitionsövningar som ordnas med hänsyn till beredskapen.

Mångtydigheten i den gällande 94 § kan anses vara särskilt problematisk med tanke på de strängare straffskalor som nämns ovan och den straffrättsliga legalitetsprincipen som anges i 8 § i grundlagen. Enligt 8 § i grundlagen får ingen betraktas som skyldig till ett brott eller dömas till straff på grund av en handling som inte enligt lag var straffbar när den utfördes. Enligt principen får inte heller för brott dömas till strängare straff än vad som var föreskrivet i lag när gärningen begicks. Den straffrättsliga legalitetsprincipen innehåller ett särskilt krav på att lagen ska vara exakt, vilket kan anses gälla även den tillämpliga straffskalan. Av lagen ska det således klart och entydigt framgå i vilka situationer det tillämpas strängare straffskalor och påföljdspraxis än under normalförhållanden. Propositionen kan till denna del anses i betydande grad precisera rättsläget jämfört med den gällande lagstiftningen.

Det föreslås också att tröskeln för tillämpningen av 95 och 96 § höjs så att paragraferna tillämpas endast under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten i beredskapslagen och vid försvarstillstånd som avses i 1 § i lagen om försvarstillstånd. Bestämmelserna ska således enligt propositionen inte i fortsättningen kunna tillämpas under tiden för sådan extra tjänstgöring som förordnats i en störningssituation under normalförhållanden. Syftet med att höja tröskeln för tillämpningen av de bestämmelser i 10 kap. som allra mest ingriper i de grundläggande fri- och rättigheterna är att bringa regleringen mer i överensstämmelse med proportionalitetsprincipen.

Propositionen innehåller ett förslag till en ny bestämmelse om tillgång till information, enligt vilken huvudstaben ska ha rätt att av sammanslutningar få uppgifter som är nödvändiga för utredning av brott även om sammanslutningens medlemmar, revisorer, verkställande direktör, styrelsemedlemmar eller arbetstagare är bundna av företagshemlighet, bankhemlighet eller försäkringshemlighet. Den föreslagna bestämmelsen överensstämmer huvudsakligen med 4 kap. 3 § 1 mom. i polislagen. I den föreslagna bestämmelsen är dock tillgången till information, med avvikelse från motsvarande bestämmelse i polislagen, knuten till ett krav på att uppgifterna ska vara nödvändiga.

Grundlagsutskottet har granskat bestämmelserna om rätten att få och skyldigheten att lämna ut uppgifter i synnerhet med avseende på skyddet för privatlivet och personuppgifter i 10 § 1 mom. i grundlagen. Grundlagsutskottet har av hävd ägnat uppmärksamhet åt bland annat vad och vem rätten att få information gäller och hur rätten är kopplad till nödvändighetskriteriet. I de granskade fallen har rätten att få och möjligheten att lämna ut uppgifter kunnat anknyta till ”behövliga

RP 61/2021 rd

uppgifter” för visst syfte, om den granskade lagen ger en uttömmande förteckning över innehållet i uppgifterna. Om innehållet i uppgifterna däremot inte anges i form av en förteckning, ska det i lagstiftningen ingå ett krav på att "uppgifterna är nödvändiga" för visst syfte (se t.ex. GrUU 14/2002 rd, s. 2/II och GrUU 19/2008 rd, s. 3/I). Utskottet har dock ansett att grundlagen inte tillåter en alltför vag och ospecificerad rätt att få uppgifter, inte ens om rätten är knuten till ett krav på nödvändighet (t.ex. GrUU 59/2010 rd, s.4/I). Den nya rätten att få uppgifter som anges i 44 § i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten föreslås i enlighet med grundlagsutskottets praxis bli förenad med ett krav på att uppgifterna är nödvändiga. Heltäckande bestämmelser om annan behandling av uppgifter finns i lagen om behandling av personuppgifter inom Försvarsmakten (332/2019), som tillkommit med grundlagsutskottets medverkan GrUU 52/2018). Den föreslagna bestämmelsen kan anses överensstämma med grundlagsutskottets etablerade praxis.

På de grunder som anges ovan kan propositionen behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om ändring av lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten (255/2014) 27, 35, 39, 40, 44, 94, 98 och 128 §,
av dem 27 § sådan den lyder i lag 592/2019, och
fogas till lagen nya 28 a och 28 b §, till 36 §, sådan den lyder i lag 592/2019, ett nytt 4 mom. och till lagen nya 38 a och 130 a § som följer:

27 §

Förrättande av förundersökning

När ett brott som avses i militära rättegångslagen har kommit till en disciplinär förmans kännedom eller när det finns skäl att misstänka att ett sådant brott har begåtts, ska den disciplinära förmannen utan dröjsmål se till att förundersökning görs och att en anmälan om brottet registreras i enlighet med 3 kap. 1 § i förundersökningslagen. Vid undersökningen tillämpas utöver denna lag vad som föreskrivs om förundersökning i brottmål.

Förundersökning ska också göras när en åklagare som avses i 4 § 1 mom. i militära rättegångslagen förordnar det.

Förundersökningen av ett brott som en tjänsteman vid Försvarsmaktens underrättelsetjänst misstänks för ska göras av huvudstaben i enlighet med 35–41 §.

28 a §

Förundersökning på huvudstabens initiativ

Utöver vad som föreskrivs i 27 och 28 § kan Försvarsmaktens assessor eller en militärjurist som är huvudstabens undersökningsledare besluta om inledande av förundersökning i enlighet med 3 kap. 3 § i förundersökningslagen. Bestämmelser om när förundersökning inte behöver göras och när förundersökningen får läggas ned samt bestämmelser om begränsning av förundersökningen finns i förundersökningslagen, och bestämmelser om avslutande av förundersökning finns i 41 § i denna lag. Den disciplinära förmannen ska underrättas om ett beslut om att inleda förundersökning, om inte detta äventyrar genomförandet av förundersökningen.

Bestämmelser om förundersökning som görs av huvudstaben finns dessutom i 35 §.

28 b §

Förundersökning på polisens initiativ

Utöver vad som föreskrivs i 27, 28 och 28 a § kan polisen besluta om inledande av förundersökning i enlighet med 3 kap. 3 § i förundersökningslagen. Den disciplinära förmannen eller huvudstaben ska underrättas om ett beslut om att inleda förundersökning, om inte detta äventyrar genomförandet av förundersökningen.

35 §

Förundersökning som görs av huvudstaben

Huvudstaben kan på begäran av en disciplinär förman eller efter beslut av en tjänsteman som avses i 28 a § göra förundersökning, när

- 1) ett brott behandlas som ett militärt rättegångsärende eller i ett militärdisciplinförfarande,
- 2) för brottet föreskrivs straff i 40 kap. i strafflagen och den som misstänks för brottet är en militärperson i försvarsmaktens tjänst,
- 3) för brottet föreskrivs straff i 40 kap. i strafflagen och den som misstänks för brottet är en annan person i försvarsmaktens tjänst än en militärperson, förutsatt att också en militärperson på sannolika skäl kan misstänkas för brottet,
- 4) det är fråga om ett brott som avses i 2 § 2 mom. i militära rättegångslagen och som har begåtts inom ett område, på ett fartyg, i ett luftfartyg eller ett fordon som är i försvarsmaktens besittning eller det riktar sig mot försvarsmaktens egendom och har begåtts i en tjänstgöringsuppgift och den som misstänks för brottet är en annan person i försvarsmaktens tjänst än en militärperson, förutsatt att också en militärperson på sannolika skäl kan misstänkas för brottet.

Huvudstaben ska göra förundersökning, om en åklagare som avses i 4 § 1 mom. i militära rättegångslagen förordnar detta.

36 §

Huvudstabens tjänstemän som sköter förundersökning

Vid förundersökning som görs av huvudstaben ska undersökningsledaren vara en anhållningsberättigad tjänsteman som avses i 1 mom. 1 punkten.

38 a §

Polisens, Gränsbevakningsväsendets och Tullens handräckning till Försvarsmakten

Försvarsmakten har rätt att av polisen, Gränsbevakningsväsendet och Tullen få behövlig handräckning för att utföra en i denna lag föreskriven uppgift med anknytning till utredning av brott. Försvarsmakten har rätt att få handräckning, om handräckningen kan ges utan att detta äventyrar utförandet av andra lagstadgade uppgifter vid den myndighet som ger handräckningen.

39 §

Överföring av ett uppdrag till polisen

Om undersökningens opartiskhet eller brottets allvarlighet förutsätter det, ska förundersökningen i dess helhet överföras till polisen. Ett uppdrag kan även annars föras över till polisen när ärendets art kräver det. Polisen har också av ett särskilt skäl rätt att på eget initiativ överta undersökningen av ett brott som avses i militära rättegångslagen.

40 §

Anmälningsskyldighet

RP 61/2021 rd

De tjänstemän vid huvudstaben som sköter förundersökning ska till polisen anmäla ett brott som avses i 35 §, en åtgärd som de har inlett för att utreda brottet samt utan onödigt dröjsmål om de använder hemliga tvångsmedel som nämns i 37 § för att utreda brottet.

En disciplinär förman ska underrätta polisen om en åtgärd som han eller hon vidtagit för att utreda ett brott.

Försvarsmakten beslutar tillsammans med polisen vilka brott som omfattas av anmälnings-skyldigheten enligt denna paragraf samt om anmälningsförfarandet. Uppgifterna får lämnas ut med hjälp av en teknisk anslutning eller annars elektroniskt.

44 §

Rätt att få uppgifter av en privat sammanslutning

Huvudstaben har rätt att av en privat sammanslutning få uppgifter som är nödvändiga för utredning av brott även om sammanslutningens medlemmar, revisorer, verkställande direktör, styrelsemedlemmar eller arbetstagare är bundna av företagshemlighet, bankhemlighet eller försäkringshemlighet.

Huvudstaben har rätt att av ett teleföretag och en sammanslutningsabonnent få kontaktuppgifter om en sådan teleanslutning som inte nämns i en offentlig katalog, eller uppgifter som specificerar en teleanslutning, en e-postadress, en annan teleadress eller teleterminalutrustning, om uppgifterna behövs i ett enskilt fall för utredning av brott. Huvudstaben har motsvarande rätt att få distributionsadressuppgifter av en sammanslutning som bedriver postverksamhet.

94 §

Tillämpning av bestämmelserna i kapitlet

Bestämmelserna i detta kapitel tillämpas under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten i beredskapslagen (1552/2011) och vid försvarstillstånd som avses i 1 § i lagen om försvarstillstånd (1083/1991). Bestämmelserna i 98–100, 103 och 104 § i detta kapitel tillämpas även vid repetitionsövningar som avses i 32 § 3 mom. i värnpliktslagen och vid extra tjänstgöring som avses i 83 § i den lagen.

94 §

Tillämpning av bestämmelserna i kapitlet

Bestämmelserna i detta kapitel tillämpas under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten i beredskapslagen (1552/2011) och vid försvarstillstånd som avses i 1 § i lagen om försvarstillstånd (1083/1991). Bestämmelserna i 98–100, 103 och 104 § i detta kapitel tillämpas även vid repetitionsövningar som avses i 32 § 3 mom. i värnpliktslagen och vid extra tjänstgöring som avses i 83 § i den lagen.

98 §

Befogenheter för tjänstemän vid huvudstaben som sköter förundersökning

Utöver vad som föreskrivs i 36 § 1 mom. 1 punkten, kan en sådan tjänsteman vid huvudstaben som har avlagt polisunderbefälsexamen eller som uppfyller behörighetsvillkoren för överkonstaplar eller kriminalöverkonstaplar enligt de bestämmelser som utfärdats med stöd av 15 § i

RP 61/2021 rd

polisförvaltningslagen (110/1992) vara undersökningsledare vid förundersökning av ett brott som avses i 35 §.

128 §

Övervakning som försvarsministeriet utför

Det protokoll som upprättas över användningen av hemliga tvångsmedel enligt 37 § och användningen av hemliga metoder för inhämtande av information enligt 89 § 1 mom. ska lämnas till försvarsministeriet.

Försvarsministeriet ska ges uppgifter om frågor med anknytning till Försvarsmaktens brottsbekämpning vilka är samhällligt eller ekonomiskt betydelsefulla eller tillräckligt allvarliga för att betraktas som betydelsefulla. Försvarsministeriet har rätt att få uppgifterna trots sekretessbestämmelserna.

Vid organiserandet och övervakningen av användningen av hemliga tvångsmedel och hemliga metoder för inhämtande av information samt vid registreringen av åtgärder och i de utredningar som ska ges för övervakningen ska tvångsmedelslagen och polislagen iakttas.

130 a §

Tjänstemärke, skyldighet att ange sin ställning som tjänsteman samt identifiering i fråga om tjänstemän som sköter brottsbekämpningsuppdrag inom försvarsmakten

Bestämmelser om de i 36 och 87 § avsedda tjänstemännens tjänstemärke utfärdas genom förordning av försvarsministeriet. Tjänstemännen ska medföra tjänstemärket vid utförandet av tjänsteuppdrag.

En tjänsteman ska vid behov presentera sig som en i 1 mom. avsedd tjänsteman för den som är föremål för en åtgärd och på begäran visa upp sitt tjänstemärke, om presentationen eller uppvisandet kan ske utan att åtgärden äventyras.

Försvarsmakten ska se till att en tjänsteman som har utfört ett tjänsteuppdrag vid behov kan identifieras.

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag

om ändring av 6 § i lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi (1207/2010) 6 § 1 mom. 11 punkten,
sådan den lyder i lag 308/2016, som följer:

6 §

Syftet med fullgöranderapporter

Fullgöranderapporter utarbetas till stöd för

11) polisens, Gränsbevakningsväsendets eller Försvarsmaktens verksamhet vid förebyggande
och utredning av brott eller för Tullens verksamhet vid förundersökningar, om det maximistraff
som föreskrivs för brottet är fängelse i minst ett år och brottet misstänks ha begåtts inom orga-
nisationens verksamhet eller genom att organisationen har utnyttjats,

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

3.

Lag

om ändring av 31 § i lagen om gränsbevakningsväsendets förvaltning

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om gränsbevakningsväsendets förvaltning (577/2005) 31 § 4 mom., sådant det
lyder i lag 266/2014, som följer:

31 §

Tillämpning av bestämmelserna om militära brott

Genom förordning av statsrådet utfärdas, i fråga om Gränsbevakningsväsendet, närmare bestämmelser om förfarandet vid förundersökning i militära rättegångsärenden samt om disciplinära förmän enligt 10 § i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten, om i 28 a § i den lagen avsedda tjänstemän som har rätt att inleda förundersökning, om lämnande av utlåtanden enligt 33 § i den lagen och om verkställighet av varning enligt 75 § i den lagen.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

Helsingfors den 22 april 2021

Statsminister

Sanna Marin

Försvarsminister Antti Kaikkonen

1.

Lag

om ändring av lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten

I enlighet med riksdagens beslut *ändras* i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten (255/2014) 27, 35, 39, 40, 44, 94, 98 och 128 §, av dem 27 § sådan den lyder i lag 592/2019, och *fogas* till lagen nya 28 a och 28 b §, till 36 §, sådan den lyder i lag 592/2019, ett nytt 4 mom. och till lagen nya 38 a och 130 a § som följer:

Gällande lydelse

27 §

Förrättande av förundersökning

Då ett brott som avses i militära rättegångslagen har kommit till en disciplinär förmans kännedom eller då det finns skäl att misstänka att ett sådant brott har begåtts, ska den disciplinära förmannen utan dröjsmål se till att förundersökning görs. Vid undersökningen tillämpas utöver denna lag vad som föreskrivs om förundersökning i brottmål.

Förundersökning ska också göras när en åklagare som avses i 4 § 1 mom. i militära rättegångslagen förordnar det.

Förundersökningen av ett brott som en tjänsteman vid Försvarsmaktens underrättelsetjänst misstänks för ska göras av huvudstaben så som föreskrivs i 35–41 §.

(ny)

Föreslagen lydelse

27 §

Förrättande av förundersökning

När ett brott som avses i militära rättegångslagen har kommit till en disciplinär förmans kännedom eller när det finns skäl att misstänka att ett sådant brott har begåtts, ska den disciplinära förmannen utan dröjsmål se till att förundersökning görs *och att en anmälan om brottet registreras i enlighet med 3 kap. 1 § i förundersökningslagen*. Vid undersökningen tillämpas utöver denna lag vad som föreskrivs om förundersökning i brottmål.

Förundersökning ska också göras när en åklagare som avses i 4 § 1 mom. i militära rättegångslagen förordnar det.

Förundersökningen av ett brott som en tjänsteman vid Försvarsmaktens underrättelsetjänst misstänks för ska göras av huvudstaben *i enlighet med 35–41 §*.

28 a §

Förundersökning på huvudstabens initiativ

Utöver vad som föreskrivs i 27 och 28 § kan Försvarsmaktens assessor eller en militärjurist som är huvudstabens undersökningsledare besluta om inledande av förundersökning i enlighet med 3 kap. 3 § i förundersök-

Gällande lydelse

(ny)

35 §

Förundersökning som görs av huvudstaben

Huvudstaben kan göra förundersökning på begäran av en disciplinär förman, då

1) ett brott behandlas som ett militärt rättegångsärendande eller i ett militärdisciplinförfarande,

2) för brottet föreskrivs straff i 40 kap. i strafflagen och den som misstänks för brottet är en militärperson i försvarsmaktens tjänst,

3) för brottet föreskrivs straff i 40 kap. i strafflagen och den som misstänks för brottet är en annan person i försvarsmaktens tjänst än en militärperson, förutsatt att också en militärperson på sannolika skäl kan misstänkas för brottet,

4) det är fråga om ett brott som avses i 2 § 2 mom. i militära rättegångslagen och som har begåtts inom ett område, på ett fartyg, i ett luftfartyg eller ett fordon som är i försvarsmaktens besittning eller det riktar sig mot försvarsmaktens egendom och har begåtts i en

Föreslagen lydelse

ningslagen. Bestämmelser om när förundersökning inte behöver göras och när förundersökningen får läggas ned samt bestämmelser om begränsning av förundersökningen finns i förundersökningslagen, och bestämmelser om avslutande av förundersökning finns i 41 § i denna lag. Den disciplinära förmanen ska underrättas om ett beslut om att inleda förundersökning, om inte detta äventyrar genomförandet av förundersökningen.

Bestämmelser om förundersökning som görs av huvudstaben finns dessutom i 35 §.

28 b §

Förundersökning på polisens initiativ

Utöver vad som föreskrivs i 27, 28 och 28 a § kan polisen besluta om inledande av förundersökning i enlighet med 3 kap. 3 § i förundersökningslagen. Den disciplinära förmanen eller huvudstaben ska underrättas om ett beslut om att inleda förundersökning, om inte detta äventyrar genomförandet av förundersökningen.

35 §

Förundersökning som görs av huvudstaben

Huvudstaben kan på begäran av en disciplinär förman eller efter beslut av en tjänsteman som avses i 28 a § göra förundersökning, när

1) ett brott behandlas som ett militärt rättegångsärendande eller i ett militärdisciplinförfarande,

2) för brottet föreskrivs straff i 40 kap. i strafflagen och den som misstänks för brottet är en militärperson i försvarsmaktens tjänst,

3) för brottet föreskrivs straff i 40 kap. i strafflagen och den som misstänks för brottet är en annan person i försvarsmaktens tjänst än en militärperson, förutsatt att också en militärperson på sannolika skäl kan misstänkas för brottet,

4) det är fråga om ett brott som avses i 2 § 2 mom. i militära rättegångslagen och som har begåtts inom ett område, på ett fartyg, i ett luftfartyg eller ett fordon som är i försvarsmaktens

Gällande lydelse

tjänstgöringsuppgift och den som misstänks för brottet är en annan person i försvarsmaktens tjänst än en militärperson, förutsatt att också en militärperson på sannolika skäl kan misstänkas för brottet.

Huvudstaben ska göra förundersökning, om en åklagare som avses i 4 § 1 mom. i militära rättegångslagen förordnar detta.

36 §

Huvudstabens tjänstemän som sköter förundersökning

Förundersökning görs och de befogenheter som har samband med detta utövas av tjänstemän vid huvudstabens juridiska avdelning enligt följande:

1) försvarsmaktens assessor och en militärjurist utövar de befogenheter som har föreskrivits för en polisman som hör till befälet och för en anhållningsberättigad tjänsteman,

2) överdetektiven och en yrkesmilitär som avses i lagen om försvarsmakten och som har förordnats till en förundersökningsuppgift eller en annan tjänsteman som har förordnats till uppgiften utövar de befogenheter som har föreskrivits för en polisman och utredare.

Enskilda förhör och andra undersökningsåtgärder kan ges i uppdrag åt en utredare enligt 28 § 3 mom.

Bestämmelser om tjänster, om utnämning till tjänster, förordnande till en uppgift och behörighetsvillkor för tjänster och uppgifter i fråga om de tjänstemän som avses i 1 mom. finns i lagen om försvarsmakten.

(ny)

Föreslagen lydelse

maktens besittning eller det riktar sig mot försvarsmaktens egendom och har begåtts i en tjänstgöringsuppgift och den som misstänks för brottet är en annan person i försvarsmaktens tjänst än en militärperson, förutsatt att också en militärperson på sannolika skäl kan misstänkas för brottet.

Huvudstaben ska göra förundersökning, om en åklagare som avses i 4 § 1 mom. i militära rättegångslagen förordnar detta.

36 §

Huvudstabens tjänstemän som sköter förundersökning

Förundersökning görs och de befogenheter som har samband med detta utövas av tjänstemän vid huvudstabens juridiska avdelning enligt följande:

1) försvarsmaktens assessor och en militärjurist utövar de befogenheter som har föreskrivits för en polisman som hör till befälet och för en anhållningsberättigad tjänsteman,

2) överdetektiven och en yrkesmilitär som avses i lagen om försvarsmakten och som har förordnats till en förundersökningsuppgift eller en annan tjänsteman som har förordnats till uppgiften utövar de befogenheter som har föreskrivits för en polisman och utredare.

Enskilda förhör och andra undersökningsåtgärder kan ges i uppdrag åt en utredare enligt 28 § 3 mom.

Bestämmelser om tjänster, om utnämning till tjänster, förordnande till en uppgift och behörighetsvillkor för tjänster och uppgifter i fråga om de tjänstemän som avses i 1 mom. finns i lagen om försvarsmakten.

Vid förundersökning som görs av huvudstaben ska undersökningsledaren vara en anhållningsberättigad tjänsteman som avses i 1 mom. 1 punkten.

38 a §

Polisens, Gränsbevakningsväsendets och Tullens handräckning till Försvarsmakten

Gällande lydelse

39 §

Överföring av ett uppdrag till polisen

Om undersökningens opartiskhet eller brottets allvarlighet förutsätter det, ska ett uppdrag enligt 35 § i dess helhet överföras till polisen. Ett uppdrag kan även annars föras över till polisen när ärendets art kräver det. Polisen har också av ett särskilt skäl rätt att på eget initiativ överta ett ärende, där huvudstaben gör förundersökning, för att undersöka det.

40 §

Anmälningsskyldighet

De tjänstemän vid huvudstaben som sköter förundersökning ska till polisen anmäla ett brott som avses i 35 §, en åtgärd som de har inlett för att utreda brottet samt utan onödigt dröjsmål om de använder hemliga tvångsmedel som nämns i 37 § för att utreda brottet. De tjänstemän vid huvudstaben som sköter förundersökning beslutar tillsammans med polisen vilka brott som omfattas av anmälningsskyldigheten och om anmälningsförfarandet. Uppgifterna får lämnas ut med hjälp av en teknisk anslutning eller annars elektroniskt.

44 §

Rätt att få uppgifter av en privat sammanslutning

Huvudstaben har rätt att av ett teleföretag och en sammanslutningsabonnent få kontakt-

Föreslagen lydelse

Försvarsmakten har rätt att av polisen, Gränsbevakningsväsendet och Tullen få behövlig handräckning för att utföra en i denna lag föreskriven uppgift med anknytning till utredning av brott. Försvarsmakten har rätt att få handräckning, om handräckningen kan ges utan att detta äventyrar utförandet av andra lagstadgade uppgifter vid den myndighet som ger handräckningen.

39 §

Överföring av ett uppdrag till polisen

Om undersökningens opartiskhet eller brottets allvarlighet förutsätter det, ska *förundersökningen* i dess helhet överföras till polisen. Ett uppdrag kan även annars föras över till polisen när ärendets art kräver det. Polisen har också av ett särskilt skäl rätt att på eget initiativ överta *undersökningen av ett brott som avses i militära rättegångslagen*.

40 §

Anmälningsskyldighet

De tjänstemän vid huvudstaben som sköter förundersökning ska till polisen anmäla ett brott som avses i 35 §, en åtgärd som de har inlett för att utreda brottet samt utan onödigt dröjsmål om de använder hemliga tvångsmedel som nämns i 37 § för att utreda brottet.

En disciplinär förman ska underrätta polisen om en åtgärd som han eller hon vidtagit för att utreda ett brott.

Försvarsmakten beslutar tillsammans med polisen vilka brott som omfattas av anmälningsskyldigheten enligt denna paragraf samt om anmälningsförfarandet. Uppgifterna får lämnas ut med hjälp av en teknisk anslutning eller annars elektroniskt.

44 §

Rätt att få uppgifter av en privat sammanslutning

Huvudstaben har rätt att av *en privat sammanslutning* få uppgifter som är nödvändiga

Gällande lydelse

uppgifter om en sådan teleanslutning som inte nämns i en offentlig katalog, eller uppgifter som specificerar en teleanslutning, en e-postadress, en annan teleadress eller teleterminalutrustning, om uppgifterna behövs i ett enskilt fall för att ett uppdrag enligt 35 § ska kunna utföras. Huvudstaben har motsvarande rätt att få distributionsadressuppgifter av en sammanslutning som bedriver postverksamhet.

94 §

Tillämpning av bestämmelserna i kapitlet

Bestämmelserna i detta kapitel tillämpas när republikens president i enlighet med 83 § i värnpliktslagen har beslutat om extra tjänstgöring.

98 §

Befogenheter för tjänstemän vid huvudstaben som sköter förundersökning

Utöver vad som föreskrivs i 36 § 1 mom. 1 punkten, kan en sådan tjänsteman vid huvudstaben som har avlagt polisunderbefälsexamen vara undersökningsledare vid förundersökning av ett brott som avses i 35 §.

Föreslagen lydelse

för utredning av brott även om sammanslutningens medlemmar, revisorer, verkställande direktör, styrelsemedlemmar eller arbetstagarare är bundna av företagshemlighet, bankhemlighet eller försäkringshemlighet.

Huvudstaben har rätt att av ett teleföretag och en sammanslutningsabonnent få kontaktuppgifter om en sådan teleanslutning som inte nämns i en offentlig katalog, eller uppgifter som specificerar en teleanslutning, en e-postadress, en annan teleadress eller teleterminalutrustning, om uppgifterna behövs i ett enskilt fall för utredning av brott. Huvudstaben har motsvarande rätt att få distributionsadressuppgifter av en sammanslutning som bedriver postverksamhet.

94 §

Tillämpning av bestämmelserna i kapitlet

Bestämmelserna i detta kapitel tillämpas under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten i beredskapslagen (1552/2011) och vid försvarstillstånd som avses i 1 § i lagen om försvarstillstånd (1083/1991). Bestämmelserna i 98–100, 103 och 104 § i detta kapitel tillämpas även vid repetitionsövningar som avses i 32 § 3 mom. i värnpliktslagen och vid extra tjänstgöring som avses i 83 § i den lagen.

98 §

Befogenheter för tjänstemän vid huvudstaben som sköter förundersökning

Utöver vad som föreskrivs i 36 § 1 mom. 1 punkten, kan en sådan tjänsteman vid huvudstaben som har avlagt polisunderbefälsexamen eller som uppfyller behörighetsvillkoren för överkonstaplar eller kriminalöverkonstaplar enligt de bestämmelser som utfärdats med stöd av 15 § i polisförvaltningslagen (110/1992) vara undersökningsledare vid förundersökning av ett brott som avses i 35 §.

RP 61/2021 rd

Gällande lydelse

128 §

Övervakning som försvarsministeriet utför

Det protokoll som upprättas över användningen av hemliga tvångsmedel enligt 37 § och användningen av hemliga metoder för inhämtande av information enligt 89 § 1 mom. ska lämnas till försvarsministeriet.

Försvarsministeriet ska ges uppgifter om frågor med anknytning till försvarsmaktens brottsbekämpning vilka är samhällligt eller ekonomiskt betydelsefulla eller tillräckligt allvarliga för att betraktas som betydelsefulla.

Vid organiserandet och övervakningen av användningen av hemliga tvångsmedel och hemliga metoder för inhämtande av information samt vid registreringen av åtgärder och i de utredningar som ska ges för övervakningen ska *det iakttas vad som föreskrivs i och med stöd av tvångsmedelslagen och polislagen.*

(ny)

Föreslagen lydelse

128 §

Övervakning som försvarsministeriet utför

Det protokoll som upprättas över användningen av hemliga tvångsmedel enligt 37 § och användningen av hemliga metoder för inhämtande av information enligt 89 § 1 mom. ska lämnas till försvarsministeriet.

Försvarsministeriet ska ges uppgifter om frågor med anknytning till *Försvarsmaktens* brottsbekämpning vilka är samhällligt eller ekonomiskt betydelsefulla eller tillräckligt allvarliga för att betraktas som betydelsefulla. *Försvarsministeriet har rätt att få uppgifterna trots sekretessbestämmelserna.*

Vid organiserandet och övervakningen av användningen av hemliga tvångsmedel och hemliga metoder för inhämtande av information samt vid registreringen av åtgärder och i de utredningar som ska ges för övervakningen ska tvångsmedelslagen och polislagen *iakttas.*

130 a §

Tjänstemärke, skyldighet att ange sin ställning som tjänsteman samt identifiering i fråga om tjänstemän som sköter brottsbekämpningsuppdrag inom försvarsmakten

Bestämmelser om de i 36 och 87 § avsedda tjänstemännens tjänstemärke utfärdas genom förordning av försvarsministeriet. Tjänstemännen ska medföra tjänstemärket vid utförandet av tjänsteuppdrag.

En tjänsteman ska vid behov presentera sig som en i 1 mom. avsedd tjänsteman för den som är föremål för en åtgärd och på begäran visa upp sitt tjänstemärke, om presentationen eller uppvisandet kan ske utan att åtgärden äventyras.

Försvarsmakten ska se till att en tjänsteman som har utfört ett tjänsteuppdrag vid behov kan identifieras.

Denna lag träder i kraft den 20

2.

Lag

om ändring av 6 § i lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi (1207/2010) 6 § 1 mom. 11 punkten,
sådan den lyder i lag 308/2016, som följer:

Gällande lydelse

6 §

Syftet med fullgöranderapporter

Fullgöranderapporter utarbetas till stöd för

11) polisens och gränsbevakningsväsendets verksamhet vid förebyggande och utredning av brott eller för Tullens verksamhet vid förundersökningar, om det maximistraff som föreskrivs för brottet är fängelse i minst ett år och brottet misstänks ha begåtts inom organisationens verksamhet eller genom att organisationen har utnyttjats,

Föreslagen lydelse

6 §

Syftet med fullgöranderapporter

Fullgöranderapporter utarbetas till stöd för

11) polisens, *Gränsbevakningsväsendets eller Försvarmaktens* verksamhet vid förebyggande och utredning av brott eller för Tullens verksamhet vid förundersökningar, om det maximistraff som föreskrivs för brottet är fängelse i minst ett år och brottet misstänks ha begåtts inom organisationens verksamhet eller genom att organisationen har utnyttjats,

Denna lag träder i kraft den 20

3.

Lag

om ändring av 31 § i lagen om gränsbevakningsväsendets förvaltning

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om gränsbevakningsväsendets förvaltning (577/2005) 31 § 4 mom., sådant det
lyder i lag 266/2014, som följer:

Gällande lydelse

31 §

*Tillämpning av bestämmelserna om militära
brott*

Föreslagen lydelse

31 §

*Tillämpning av bestämmelserna om militära
brott*

Genom förordning av statsrådet utfärdas närmare bestämmelser om förfarandet vid förundersökning i militära rättegångsärenden samt om *sådana* disciplinära förmän vid gränsbevakningsväsendet som avses i 10 § i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten, om sådant utlåtande som avses i 33 § i den lagen och om verkställigheten av en varning enligt 75 § i den lagen *i ett militärdisciplinärende som behandlas vid gränsbevakningsväsendet.*

Genom förordning av statsrådet utfärdas, *i fråga om Gränsbevakningsväsendet*, närmare bestämmelser om förfarandet vid förundersökning i militära rättegångsärenden samt om disciplinära förmän *enligt* 10 § i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten, *om i 28 a § i den lagen avsedda tjänstemän som har rätt att inleda förundersökning*, om lämnande av utlåtanden enligt 33 § i den lagen och om verkställighet av varning enligt 75 § i den lagen.

Denna lag träder i kraft den 20

Försvarsministeriets förordning

om tjänstemärke för tjänstemän som sköter brottsbekämpningsuppdrag inom försvarsmakten

I enlighet med statsrådets beslut föreskrivs med stöd av 130 a § 1 mom. i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten (255/2014):

1 §

Tillämpningsområde

I denna förordning föreskrivs om tjänstemärke för i 36 § 1 mom. i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten (255/2014) avsedda tjänstemän vid huvudstaben som sköter förundersökning.

2 §

Tjänstemärke för huvudstabens tjänstemän som sköter förundersökning och de uppgifter som ska finnas på det

Tjänstemärket för huvudstabens tjänstemän som sköter förundersökning är ett 85 millimeter långt och 53 millimeter brett i hörnen avrundat kort av plast. På kortet ska finnas dess nummer samt kortinnehavarens namn, födelsetid och fotografi.

På tjänstemärkets framsida finns Försvarsmaktens emblem samt texterna " VIRKAMERKKI - TJÄNSTEMÄRKE - BADGE " samt ett omnämnande om att innehavaren av tjänstemärket har rätt att utföra förundersökningsuppgifter enligt lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten. På tjänstemärkets baksida anges befogenheterna för innehavaren av tjänstemärket.

3 §

Tjänstemärke för Försvarsmaktens tjänstemän som sköter förebyggande och avslöjande av brott samt de uppgifter som ska finnas på det

Tjänstemärket för Försvarsmaktens tjänstemän som sköter förebyggande och avslöjande av brott är ett 85,6 millimeter långt och 54 millimeter brett i hörnen avrundat kort av plast. På kortet ska finnas dess nummer samt kortinnehavarens namn, födelsetid och fotografi.

På tjänstemärkets framsida finns Försvarsmaktens emblem samt texterna " VIRKAMERKKI - TJÄNSTEMÄRKE - BADGE " samt ett omnämnande om att innehavaren av tjänstemärket har rätt att utföra i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten avsedda uppgifter för förebyggande och avslöjande av brott. På tjänstemärkets baksida anges befogenheterna för innehavaren av tjänstemärket.

RP 61/2021 rd

4 §

Förteckning över tjänstemärken

Huvudstaben för med hjälp av automatisk databehandling en förteckning över tjänstemärken, och i den antecknas numret och överlåtelsedagen för de tjänstemärken som överlåtits till tjänstemän som avses i denna förordning samt namnet på innehavaren av tjänstemärket och den förvaltningsenhet där innehavaren tjänstgör.

5 §

Ikraftträdande

Denna förordning träder i kraft den 20 .